

8. Yargı Paketiyle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Değiştirilen Sürelerin Mahkemeye Erişim ve Gerekçeli Karar Hakkı Çerçevesinde Değerlendirilmesi^(*)

Arş. Gör. Gökçe TUNÇ^(**)

Öz

Süreler, muhakeme hukuku tarafından sistemli bir biçimde düzenlenmesi ve uyulması gereken kurumlardan biridir. Bu kurum, yargılamanın hızlı ve düzenli ilerlemesi bakımından önemli bir görev ifa eder. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan sürelerle ilişkin değişikliklere neden olan hukuki süreç Anayasa Mahkemesi'nin, istinaf kanun yoluna başvuru süresinin hükmün tefhiminden itibaren başlayacağına ilişkin 273. maddesinin 1. fıkrasının mahkemeye erişim hakkına ölçsüz bir sınırlama getirdiği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı olduğuna ve hükmün iptaline karar verdiği 23.10.2023 tarihli kararıyla başlamıştır. Bunun üzerine benzer nitelikteki temyiz kanun yolundaki düzenleme ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan bazı kanun yollarına ilişkin süreler değişikliğe uğramıştır. Hem mahkemeye erişim hakkı hem de gerekçeli karar hakkı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6'nın bir unsuru olarak kabul edilmekle birlikte, Sözleşme'de açıkça düzenlenmeyen haklardandır. Her iki hak da mutlak olmayıp, meşru amaca hizmet eden kanuni düzenlemelerle ve ölçülü bir şekilde sınırlandırılmaları mümkündür. Muhakeme hukukundaki süreler de nitelikleri itibariyle mahkemeye erişim hakkının meşru

^(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 15.10.2024 - Kabul Edildiği Tarih: 03.12.2024.

Atıf Şekli: Gökçe Tunç, '8. Yargı Paketiyle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Değiştirilen Sürelerin Mahkemeye Erişim ve Gerekçeli Karar Hakkı Çerçevesinde Değerlendirilmesi' (2024) 14(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1195, 1238.

DOI: 10.52273/sduhfd..1567595.

^(**) Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye;

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Doktora Programı Öğrencisi, Konya, Türkiye.

E-posta: gokcetunc@sdu.edu.tr.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3511-3614>.

sınırlamalarından biridir. Bunun yanında hükmün tefhimiyle birlikte sürelerin başlayacağına ilişkin değişiklik öncesi düzenleme de gerekçeli karar hakkı ile yakından ilgilidir. Bunun dışında her iki düzenlemenin savunma için gerekli süre ve kolaylıklara sahip olma hakkı ile de yakından ilgisi bulunmaktadır. Bunun yanında Ceza Muhakemesi Kanunu'nda sürelerin Hukuk Muhakemesi Kanunu'ndaki sürelerle birlikte yeknesaklaştırılması amacıyla birçok değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerin temelindeki yeknesaklaştırılma gerekçesi olarak gösterilen hak arama yollarındaki karmaşıklık ise sorundur. Yapılan değişiklik öncesi durumda bu haklara ilişkin ihlal oluşturan bir sistemin mevcut olup olmadığı ile 7499 sayılı Kanun'la değiştirilen sürelerin var olan sorunları ortadan kaldırıp kaldırılmayacağına ilişkin değerlendirmeler çalışmada yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Mahkemeye Erişim Hakkı, Gerekçeli Karar Hakkı, İstinaf, Temyiz, Süre.

Evaluation of the 8th Judicial Package's Amendments to the Code of Criminal Procedure within the Framework of the Right of Access to Court and the Right to a Reasoned Decision

Abstract

The legal process that led to the amendments made to the Criminal Procedure Code started with the Constitutional Court's decision dated 23.10.2023, in which the Constitutional Court ruled that Article 273 of the Criminal Procedure Code, which stipulates that the time period for the application to the legal remedy of appeal shall commence as of the pronouncement of the verdict, is unconstitutional on the grounds that it imposes an unreasonable restriction on the right of access to the court and annulled the provision. Subsequently, the regulation on the legal remedy of appeal of a similar nature and the time limits for some legal remedies in the Criminal Procedure Code were amended. Although both the right of access to a court and the right to a reasoned decision are recognized by the European Court of Human Rights as an element of Article 6 of the European Convention on Human Rights, they are not explicitly regulated in the Convention. Both rights are not absolute and may be limited by legal regulations that serve a legitimate purpose and in a proportionate manner. In addition, many amendments have been made to the Code of Criminal Procedure in order to make the time limits uniform with the time limits in the Code of Civil Procedure. The complexity in the remedies, which is shown as the reason for uniformization at the basis of these amendments, is problematic.

Keywords

Right of Access to Court, Right to a Reasoned Judgement, Appeal, Cassation.

Extended Summary

With its decision dated 24.10.2023 and numbered 2022/144 and 2023/137, the Turkish Constitutional Court cancelled a part of the provision regarding the appeal application period in the Turkish Criminal Procedure Code. After this annulment decision, in order to replace these provisions, with the Law on Amendments to the Code of Criminal Procedure and Certain Laws Numbered 7499, also called the 8th Judicial Package, which was adopted on 02.03.2024 and published in the Official Gazette on 12.03.2024, serious amendments were introduced in the Code of Criminal Procedure regarding these provisions as well as other periods regarding the application to legal remedies in the Criminal Procedure Code.

According to the relevant provision before the Constitutional Court's cancellation decision, the application for appeal was stated to be made within 7 days from the announcement of the verdict (Article 273/1 of the Criminal Procedure Code). If the judgement was pronounced in the absence of the persons, then the period of application for legal remedy started from the notification of the judgement to the persons.

The Constitutional Court annulled the part of the relevant provision stating that the application shall be made as of the announcement of the verdict on the grounds that it imposed an unreasonable restriction on the right of access to the Court. Due to the three-tier judiciary in Türkiye, after the judgement of the Court of Appeal, those concerned may also apply to the legal remedy of cassation. The application period for the legal remedy of cassation was regulated in parallel with the application period for appeal. With the Law No. 7499, since the provision on appeal was amended due to the cancellation decision of the Constitutional Court, the application period for the legal remedy of cassation has been rearranged in parallel with the amendment of appeal. Prior to the amendment, the application for the legal remedy of cassation had to be filed within 7 days following the announcement of the judgement of appeal (former version of Article 291/1 of the Code of Criminal Procedure). With the latest amendment, the application periods for both legal remedies start from the notification of the reasoned judgement to the parties.

Both the right of access to court and the right to a reasoned judgement are sub-elements of the right to a fair trial under Article 6 of the European Convention on Human Rights. Although both of these rights are not explicitly regulated in the Convention, they have been explicitly recognised and their elements have been set out in the decisions of the European Court of Human Rights. Although the right of access to a court was initially recognised in order to prevent social unrest through the resolution of disputes between individuals by a court, it has subsequently become applicable to the state's relations with individuals. As a sub-guarantee of the right to a fair trial, the right of access to a court is also applicable to civil rights and obligations and criminal proceedings. This right means that the person concerned can file a lawsuit in court in disputes concerning civil rights and obligations, and in the case of an accusation of a criminal offence, can request an independent and impartial court to decide on the case. In addition, the execution of judicial decisions is also considered within the scope of this right.

The right to a reasoned judgement, on the other hand, concerns both the parties to the proceedings, as it performs a satisfactory function in terms of applying for legal remedies or reaching a fair result, and the public interest, as it will reinforce confidence in the judiciary within a democratic social order. It is accepted that both rights can be restricted under certain conditions. In the study, it will be analysed in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights whether the old regulation that the period of appeal and cassation application starts from the announcement of the judgement actually violates these rights.

Some provisions that were not in conformity with this newly introduced application system were repealed by Law No. 7499. The provision under Article 275/2 of the Code of Criminal Procedure stipulating that in cases where the decision of the court is not explained to the parties together with its reasoning, the reasoning shall be notified to the parties within 7 days from the date the court learns that the appeal against the judgement has been filed and the provision under Article 293/2 of the Code of Criminal Procedure stipulating that in cases where the decision by the court of appeal is not explained to the parties together with its reasoning, the reasoning shall be notified to the parties within 7 days from the date on which the Regional Court of Appeal learns that the cassation has been filed against the judgement, have been abolished. Because, in the new application system, the period will start from the notification of the reasoned decision.

With Law No. 7499, not only the time periods for appeal and cassation have been amended. In addition, many time periods related to the application to legal remedies have been amended. In the justification of Law No. 7499 regarding these amendments, it is stated that the aim is to protect people's freedom to seek their rights more effectively and to prevent confusion in practice by making the periods in the Code of Civil Procedure and the Code of Criminal Procedure uniform. While some regulations in the Code of Criminal Procedure, which were 7 days, 15 days or 10 days in the Code of Criminal Procedure were made uniform and changed to 2 weeks, some periods expressed as 30 days were changed to 1 month.

Giriş

Süreler, muhakeme hukuku tarafından sistemli bir biçimde düzenlenmesi ve uyulması gereken kurumlardan biridir. Bu kurum, yargılamanın hızlı ve düzenli ilerlemesi bakımından önemli bir görev ifa eder. Kişilerin kendileri hakkında verilmiş olan kararlara karşı bir kanun yolunun tek başına var olması yetmez; bunun yanında kanun yoluna başvurunun mümkün olması ve kişiye başvurusu sırasında çeşitli kolaylıkların sağlanması da gerekmektedir.

02.03.2024 tarihinde kabul edilen ve 12.03.2024 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan, 8. Yargı paketi olarak da adlandırılan 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) değişiklik yapılan diğer hususların yanında, kanunda yer alan bazı sürelerle ilişkin değişikliklere de yer verilmiştir. İlgili değişikliklerin temeli aslında Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından verilen bir iptal kararına dayanmaktadır. Anayasa Mahkemesi 24.10.2023 tarihli ve 32349 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan, 2022/144 esas ve 2023/137 karar numaralı, 26.7.2023 tarihli kararında CMK'nın 273. maddesinde yer alan istinaf kanun yoluna başvuru süresinin hükmün açıklanmasından itibaren başlayacağına ilişkin hükmü, mahkemeye erişim hakkına ölçsüz bir sınırlama getirdiği gerekçesiyle Anayasa'nın 36. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir. İlgili karara konu başvuruda ileri sürülen bir diğer iddia ise, bu hükmün aynı zamanda gerekçeli karar hakkını düzenleyen Anayasa'nın 141. maddesine de aykırı olduğu yönündeydi. Ancak ilgili kararda AYM, Anayasa'nın 36. maddesine aykırılığın tespitinden sonra hükmün iptali gerekeceğinden, ayrıca gerekçeli karar hakkı çerçevesinde bir değerlendirme yapma gereği olmadığını ifade etmiştir.

Hem mahkemeye erişim hakkı hem de gerekçeli karar hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Her iki hak da ilgili maddede açıkça yer almasa da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında ortaya koyulan maddenin yorumu ve buna ilişkin ilkeler çerçevesinde kabul edilmiştir. Bunun yanında her iki hakla ilgili ulusal mevzuatımızda açık düzenlemeler mevcuttur. Çalışmada, 7499 sayılı Kanun ile birlikte CMK'da yer alan sürelerle ilişkin yapılan değişiklikler mahkemeye erişim ve gerekçeli karar hakkı çerçevesinde ele alınacaktır. Bu kapsamda, mahkemeye erişim ve gerekçeli karar hakkı ile ilgili AİHM uygulaması açıklanarak hem AYM'nin kararı hem de 7499 sayılı Kanun'un gerekçesi bu kapsamda değerlendirilecektir. Yapılan değişikliklerle birlikte ortaya çıkma ihtimali olan yeni sorunlar ortaya koyulacaktır.

I. Kanun Değişikliğine Yol Açan Nedenler: Anayasa Mahkemesinin İstinaf Kanun Yoluna Başvuru Süresine İlişkin Kararı

Trabzon 2. Asliye Ceza Mahkemesi CMK m. 273/1'de yer alan istinaf isteminin hükmün açıklanmasından itibaren başlayacağına ilişkin düzenlemenin iptali istemiyle AYM'ye başvurmuştur. İptal isteminin gerekçesinde ise kural uyarınca, istinaf kanun yoluna başvuru süresinin hükmün açıklanmasından itibaren başladığından dolayı hükmün gerekçesinin duruşma tutanağına geçirilmediği durumlarda, gerekçeyi bilmeyen sanık yönünden kanun yoluna başvuru süresinin o andan itibaren başlamasının sanığa ağır bir külfet yüklediği, kurulun uyuşmazlıkların kısa sürede nihai çözüme kavuşturularak hukuki güvenliğin sağlanması şeklindeki meşru amaç bakımından orantısız olduğu ve bu yönüyle mahkemeye erişim hakkına ölçüsüz bir sınırlama getirdiği belirtilerek kuralın Anayasa'nın 13., 36. ve 141. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

AYM kararında, uyuşmazlığı mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde incelemiştir. Bu kapsamda iptali istenen ve mahkemeye erişim hakkına yönelik sınırlama olarak nitelendirilen düzenlemelerin Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan ölçütlere uygun olup olmadığı incelenmiştir. Kararda, sınırlamanın kanunilik ve meşru amaç şartlarını taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır¹. Ancak sınırlamanın, "ölçülülük" ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle hükmün iptali gerektiği kararda ifade edilmiştir. Bu bağlamda Mahkeme, CMK'nın 234. maddesinin 3. fıkrasında yer alan ve tutanağa geçirilmemiş olan hükmün ve karşı oy gerekçesinin en geç on beş gün içerisinde dosyasına koyulacağını belirten düzenlemeyi de gerekçe göstererek, istinaf isteminin gerekçeli kararın tebliğinden itibaren başlamasının ve önce uygulamada süre tutum dilekçesi olarak adlandırılan istemin daha sonra ise gerekçeli kararın tebliğiyle öğrenilen sebeplere yönelik argümanların yer aldığı gerekçeli ikinci bir istemin sunulması zorunluluğunun, ulaşılmak istenen amaç bakımından zorunlu olmadığı ve bu bağlamda mahkemeye erişim hakkına "gerekli olmayan" bir sınırlama getirdiği sonucuna varmıştır².

Mahkeme, düzenlemeyi Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırı bularak iptaline karar verdiği için, istemde yer alan 141. maddeye ilişkin bir değerlendirmede bulunmamıştır. Çalışmada ilgili hükmün eski ve yeni hali hem mahkemeye erişim hakkı hem de gerekçeli karar hakkı çerçevesinde değerlendirilecek, bunun yanında 7499 sayılı Kanunla değiştirilen diğer süreler hakkında da yine bu haklar çerçevesinde değerlendirmeler yapılacaktır.

¹ Anayasa Mahkemesi, E 2022/144 K 2023/137, 26.07.2023 § 42-43.

² Anayasa Mahkemesi, E 2022/144 K 2023/137, 26.07.2023 § 47.

A. Mahkemeye Erişim Hakkı

1. Genel Olarak

Mahkemeye erişim hakkı³, temelde kişilerin uyuşmazlıklarla ilgili bir mahkemeye erişebilme ve oradan bir karar alabilme hakkını ifade eder. Mahkemeye erişim hakkı adil yargılanma hakkı içerisinde, onun bir alt güvencesi olarak ifade edilmektedir. Her ne kadar mahkemeye erişim hakkı AİHS’de açıkça düzenlenmemiş olsa da AİHM kararlarında açıkça kabul edilip, unsurları ortaya koyulmuştur⁴.

Mahkemeye erişim hakkı, daha önceleri bireylerin arasındaki uyuşmazlıkların bir mahkeme tarafından çözülmesi yoluyla toplumsal kargaşayı engellemek amacıyla kabul edilmiş olsa da daha sonradan devletin kişilerle arasındaki ilişkileri açısından da geçerli hale gelmiştir⁵. Adil yargılanma hakkının bir alt güvencesi olması nedeniyle, mahkemeye erişim hakkı da medeni hak ve yükümlülükler ile cezai davalarda söz konusudur. Bu hak, medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyuşmazlıklarda ilgilinin mahkemede dava açabilmesi; suç isnadı durumunda ise bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakkında karar verilmesini isteyebilmesi anlamına gelmektedir⁶. Bunun yanında yargı kararlarının infazı da bu hak kapsamında değerlendirilmektedir⁷.

AİHS m. 6/1’e göre, “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası

³ Öğretide mahkemeye başvurma hakkı (right to a court) veya mahkemeye ulaşma hakkı (access to a court) olarak da ifade edilmektedir, Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler* (2. Baskı, Beta 2005) 105.

⁴ Feyyaz Gölcüklü, ‘Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde “Adil Yargılama” (1994) 49 (01) Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 199, 201; Fahri Gökçen Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği* (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin 2021) 52-53; Ahmet Ekinci, ‘Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı’ (2014) XVIII (3-4) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 821, 823; İlyas Doğan ve M. Balkan Demirdağ, ‘Adil Yargılanma Hakkı’ in İlyas Doğan (ed), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku* (Astana 2019) 186-187.

⁵ İnceoğlu (n 3), 105.

⁶ Gökhan Çayan, ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı’ (Ekim 2016) 7 (28) TAAD 235, 238; Dilaver Nişancı, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Asgari Sanık Hakları* (Seçkin 2022) 53; İnceoğlu (n 3) 113; Gölcüklü (n 4) 209.

⁷ Doğan ve Demirdağ (n 4) 187.

konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir". Bu kurala göre, her kişinin tarafsız ve bağımsız bir mahkeme tarafından hakkaniyete uygun bir şekilde davasının görülmesini isteme hakkı vardır. Bu hakkın doğru ve etkili bir şekilde kullanılması da ancak bireylerin mahkemeye erişimleri ile mümkün olabilir⁸. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı maddede her ne kadar açık bir şekilde ifade edilmemişse de hakkın kullanılması için kurucu bir unsur olarak zımni bir şekilde kabul edilmiştir⁹. Ulusal mevzuatımızda mahkemeye erişim hakkı Anayasa'nın 36. maddesinde yer almaktadır. Maddeye göre, "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz*". Bunun yanında yine Anayasa'nın 40. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, "*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır*" ve 125. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, "*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*" şeklindeki düzenlemeler de mahkemeye erişim hakkını güvence altına almaktadır. Zira mahkemeye erişim hakkı kişilerin muhatabı oldukları bir işlem nedeniyle başvuracakları merciyi öğrenmeleri ile buna karşı yargı yoluna başvurabilmelerinin sağlanmasıyla güvence altına alınabilmektedir.

⁸ Gölcüklü (n 4) 208.

⁹ "28. 6. maddenin 1. paragrafı mahkemelere veya yargı mercilerine erişim hakkını açık bir şekilde ifade etmez. Farklı ancak aynı temel fikirden kaynaklanan ve birlikte ele alındığında, terimin dar anlamında özel olarak tanımlanmamış tek bir hak oluşturan hakları ifade eder. Mahkemeye erişimin bu hakkın bir unsurunu mu yoksa bir yönünü mü oluşturduğunu yorum yoluyla tespit etmek Mahkeme'nin görevidir. (...)

36. Yukarıdaki tüm hususlar bir arada değerlendirildiğinde, erişim hakkının 6. maddenin 1. paragrafında belirtilen hakkın doğasında bulunan bir unsur olduğu sonucuna varılmaktadır. (...) Dolayısıyla Mahkeme, Viyana Sözleşmesi'nin 32. maddesinde öngörüldüğü üzere "tamamlayıcı yorum araçlarına" başvurmaya gerek duymaksızın, 6. maddenin 1. paragrafının herkese medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili her türlü talebini bir mahkeme veya yargı mercii önüne getirme hakkını güvence altına aldığı sonucuna varmaktadır. Bu şekilde madde, erişim hakkının, yani medeni konularda mahkemeler önünde dava açma hakkının sadece bir yönünü oluşturduğu "mahkeme hakkı" nı somutlaştırmaktadır. Buna, 6. maddenin 1. paragrafında hem mahkemenin teşkilatı ve yapısı hem de yargılamanın yürütülmesine ilişkin olarak öngörülen güvenceler de eklenmektedir. Özetle, adil yargılanma hakkı bir bütündür." Golder v. Birleşik Krallık Başvuru No: 4451/70 (AİHM, 21 Şubat 1975); "88. Mahkeme, mahkemeye erişim hakkının, Golder/Birleşik Krallık davasında Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasıyla güvence altına alınan adil yargılanma hakkının bir yönü olarak tesis edildiğini yinelemektedir." Kartal v. Türkiye Başvuru no: 54699/14 (AİHM, 26 Mart 2024); Inceoğlu (n 3) 106.

Mahkemeye erişim hakkının, AİHS m. 13'te yer alan etkili başvuru hakkıyla çakıştığı ifade edilmektedir. Bazı hususlarda ortak noktalara temas etseler de etkili başvuru hakkının AİHS'te tanınan haklarla sınırlı olması ve mahkemeye erişim hakkının AİHS m. 13'te yer alan etkili başvuru hakkına göre daha güven- celi olması gibi önemli farklılıkları bulunmaktadır¹⁰.

Mahkemeye erişim hakkının, diğer haklarda olduğu gibi, mevzuatta açıkça düzenlenmiş olması, hakkın uygulamada fiilen kullanılabilir olduğu anlamına gelmemektedir. Bu nedenle hakkın, soyut düzenlemelerle güvence altına alın- masının yanında kişilere fiilen sağlanmış olması da gerekmektedir. Başka bir deyişle, kişilerin haklarını aramak üzere mahkemeye erişebiliyor olmaları veya bir suç isnadı ile karşı karşıya kaldıklarında tarafsız ve bağımsız bir mahkeme- den kendileriyle ilgili karar vermesini isteyebiliyor olmaları gerekmektedir. Bu- nun yanında kişilere sağlanan imkanların, hakkın kullanılması açısından etkin olması da olmazsa olmaz şartlardan biridir. Bu durum, kişilerin mahkemeye erişimleri olanağının "gerçekten, fiilen ve etkili" bir şekilde mevcut olması ola- rak ifade edilmiştir¹¹. Dolayısıyla hakkın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için devletin çeşitli tedbirler alması gerekmektedir.

AİHM'e göre, mahkemeye erişim hakkı, kişinin mahkemeye ulaşım davası hakkında karar verilmesini isteme hakkını güvence altına almakla birlikte, ulusal mevzuatta mutlaka çok dereceli kanun yolunun mevcut olmasına ilişkin bir güvence sağlamaz¹². Ancak ulusal hukukta çok dereceli yargılama mevcutsa, bu imkana başvurma yöntemi de mahkemeye erişim hakkı kapsamında değerlen- dirilecektir¹³. Örneğin kanun yoluna başvuru hakkının sanığın teslim olması şartına bağlanması hakkın ihlali olarak nitelendirilmiştir¹⁴.

¹⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkzn. İnceoğlu (n 3) 108-109; ayrıca Gölçüklü (n 4) 208.

¹¹ İnceoğlu (n 3) 116.

¹² Hans-Meyer Ladewig, 'Adil Yargılanma Hakkı-I' (Özlem Yenerer Çakmut çev) in Kayıhan İçel Yener Ünver, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004) 254; Gölçüklü (n 4) 202; Çayan (n 6) 240; Nişancı (n 6) 53.

¹³ "42. AİHM, bu bağlamda, AİHS'nin 6. maddesinin taraf devletlere istinaf mahkemeleri ya da temyiz mahkemeleri kurma konusunda zorunluluk getirmediğini tekrarlamaktadır (*Delcourt v. Belçika*, 17 Ocak 1970, §§ 25-26, A serisi n° 11). Bununla birlikte, bu mahkemelerin bulun- ması halinde, AİHS'nin 6. maddesinin sunduğu güvencelere riayet edilmeli, özellikle de devlet, davacıların cezai alanda kendilerine yöneltilen her türlü suçlamanın esasına ilişkin verilen ka- rarlar hakkında mahkemeye erişim haklarını etkin bir biçimde güvence altına almalıdır" Bayar ve Gürbüz v. Türkiye Başvuru No 37569/06 (AİHM, 27 Kasım 2012) § 42.

¹⁴ İnceoğlu (n 3) 117.

2. Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında Erişilecek Mahkemeye İlişkin Özellikler

AİHM içtihatlarına göre, mahkemeye erişim hakkının mevcut olduğundan bahsedilebilmesi için, kişilere iç hukukta bir merciye başvuru hakkının tanınmış olması yeterli değildir; bu makamın “mahkeme” niteliğine sahip olması gerekmektedir¹⁵. AİHM birçok içtihadında bu hak bakımından mahkemenin niteliklerinin neler olması gerektiğine dair kriterlerden bahsetmiştir. AİHM tarafından bir başvuru makamının mahkeme niteliğinde kabul edilmesi için, bağlayıcı karar verme yetkisine haiz¹⁶, kararları yargı görevi yapmayan bir merci tarafından değiştirilemeyen¹⁷ ve görevi uyuşmazlıkları çözmek olan¹⁸ bir mercinin söz konusu olması gerekmektedir.

Bağlayıcı karar verme yetkisinden anlaşılması gereken husus makamın verdiği kararın hem devletin organları hem de uyuşmazlığın tarafı dahil tüm bireyler tarafından bağlayıcı olmasıdır. Yalnızca görüş bildirmekle görevli merciler nitelikleri itibarıyla mahkeme değildirler¹⁹. Ancak bağlayıcı karar veren her makam da mahkeme niteliğinde olmayacaktır²⁰. Yürütme organı içerisinde de bağlayıcı karar verme yetkisine sahip merciler mevcuttur. Mahkemenin bir diğer özelliği de kararlarının yargı görevi yapmayan bir merci tarafından değiştirilememesidir. Mahkemelerin vermiş oldukları kararlar, ilgili ülkelerin yargı yolu sistemlerine göre kendilerinden bir üst derecede görev yapan mahkemeler tarafından değiştirilebilir ve hatta kaldırılabilir. Örneğin hukukumuzda ilk dere-

¹⁵ Buradaki mahkeme kavramı özerk nitelikte bir kavramdır. Dolayısıyla bir makamın ulusal hukukta mahkeme olarak nitelendirilmesi 6. maddeye göre değerlendirme yapılırken bağlayıcı değildir. AİHM içtihatlarıyla ortaya koyulan ve AİHS 6. maddenin gereklerine uygun nitelikteki merciler mahkeme kavramı içerisinde kabul edilir, bkz. Christoph Grabenwarter, ‘Yargılama Güvenceleri- Adil Yargılanma Hakkı (İHAS Md. 6)’ (Osman Can çev) in Kayıhan İçel Yener Ünver (eds), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004) 197.

¹⁶ Niteliği itibarıyla yalnızca bağlayıcı olmayan görüş açıklayan kurumların, Sözleşme yer alan mahkeme kavramının içerisinde değerlendirilemeyeceğine ilişkin, *Bethem v. Hollanda* Başvuru no: 8848/80 (AİHM, 23 Ekim 1985 §39-40; Çayan (n 6) 244.

¹⁷ Mahkeme kavramının doğasında, yargısal olmayan bir makam tarafından, davanın taraflarından birinin aleyhine değiştirilemeyecek bağlayıcı bir karar verme yetkisinin bulunduğu ilişkin, *Van de Hurk v. Hollanda* Başvuru no: 16034/90 (AİHM, 19 Mart 1994); Çayan (n 6) 244.

¹⁸ Mahkeme teriminin maddi anlamının, yetkisi dahilindeki meseleleri hukuk kuralları temelinde mevzuatta önceden öngörülen şekilde yürütülen yargılamalar sonrasında belirlemesi olarak da ifade edilen yargısal işleviyle karakterize edildiğine ilişkin, *Demicoli v. Malta* Başvuru no: 13057/87 (AİHM, 27 Ağustos 1991) § 39; Çayan (n 6) 244-245.

¹⁹ Gölcüklü (n 4) 210.

²⁰ Çayan (n 6) 244.

ce mahkemelerinin verdikleri kararlar istinaf veya temyiz denetiminden geçerler ve bu mahkemeler ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararlar ile ilgili bozma kararı verebilirler. Ancak bir makamın mahkeme niteliğinde kabul edilebilmesi için, onun vermiş olduğu kararların yasama veya yürütme organı tarafından kaldırılamaması gerekmektedir²¹. Son olarak bir mercin mahkeme niteliğinde olduğunun kabulü için, o mercin görevinin sürekli olarak uyuşmazlıkları çözmek başka bir deyişle soyut hukuk normlarını somut olaylara uygulamak olması gerekmektedir²². Fakat ifade edilmelidir ki, bu üç özelliğe sahip makamların bunlar yanında başka görevleri de olabilir. Bu onların mahkeme niteliklerini etkilemez²³.

Mahkemelerin bu özelliklerinin yanında onların kanunla kurulmuş, tarafsız ve bağımsız yargılama yapan makamlar da olması gerekmektedir²⁴. Ulusal mevzuatta ilgili makamı kuran düzenlemenin kanun olarak adlandırılıp adlandırılmaması önemli değildir. Kanunla kurulma deyiminden anlaşılması gereken, yasama organının iradesiyle kurulmuş olmasıdır. Bunun yanında ilgili mercide yapılan yargılamaların bağımsız ve tarafsız şekilde gerçekleştirilmesi de önemlidir²⁵.

Somut olayda başvurulacak mercin burada sayılan özelliklere sahip olması durumunda, niteliği itibariyle hakkın gereği gibi kullanılması için olmazsa olmaz olan bir mahkeme söz konusu olmayacağından, mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

3. Mahkemeye Erişim Hakkının Sınırları

Mahkemeye erişim hakkı mutlak bir hak değildir²⁶. Başka bir deyişle bu hak bazı durumlarda sınırlanabilir. Dolayısıyla devletler ulusal mevzuatlarında hakkın kullanılmasına yönelik bazı sınırlar veya süreler ihdas edebilirler. Her ne kadar hak mutlak kabul edilmiyor ve bazı sınırlamaların ilgili devletlerin takdir

²¹ Çayan (n 6), 244; Grabenwarter (n 15) 198.

²² Çayan (n 6), 244; Grabenwarter (n 15) 198.

²³ Gölcüklü (n 4) 210.

²⁴ Vesile Sonay Evik, 'Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı' in Kayıhan İçel Yener Ünver (eds), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004), 293-297; Gölcüklü (n 4) 210-211; Ladewig (n 11) 254, 255.

²⁵ Özdemir v. Türkiye Başvuru no: 59659/00 (AİHM, 6 Şubat 2003); Yarar v. Türkiye Başvuru no: 57258/00 (AİHM, 19 Aralık 2006); Grabenwarter (n 15) 199-211.

²⁶ Nişancı (n 6) 54; Sonay Evik (n 24) 292.

yetkisinde olduğu kabul ediliyor olsa da kişilerin mahkemeye erişim haklarını çok zor veya imkânsız hale getirecek veya hakkın özüne dokunacak sınırlandırmaların AİHS m. 6/1'in ihlali anlamına geleceği de ifade edilmelidir²⁷. AİHM mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasıyla ilgili kıstasları Ashingdane/Birleşik Krallık davasında ortaya koymuştur. Karara göre, mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılması için kullanılacak araçların seçimi Sözleşmecî devlete bırakılmalıdır; zira mahkemeye erişim hakkı doğası gereği Devletin bu hususta yaptığı düzenlemelere tabidir. Hakla ilgili düzenlemeler, kişilerin veya toplumun veya kaynaklarına göre değişikliğe uğrayabilir. Ancak mahkemeye erişim hakkını sınırlandıran düzenlemeler, hakkın özüne zarar verecek şekilde veya ölçüde hakkın kısıtlanması anlamına gelmemelidir. Bunun yanında sınırlamanın meşru bir amaçla yapılmaması ve hakkın ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılması söz konusu ise, bu durumda AİHS m. 6/1 ihlal edilmiş olacaktır²⁸.

Mahkemeye erişim hakkına ilişkin sınırlamalar öğretilerde doğrudan ve dolaylı sınırlamalar olarak ikiye ayrılarak incelenmektedir²⁹.

Doğrudan sınırlamalar, devletlerin ulusal mevzuatlarında yer alan dava şartlarına yönelik veya mahkemelerin yargılama yetkilerine yönelik sınırlamalara ifade etmektedir. Örneğin akıl hastalığı olanlar veya hükümlülere ilişkin sınırlamalar söz konusu olabilir. Ancak bu türden sınırlandırmalarda da mutlaka meşru amaç, kanunilik ve ölçülülük gibi kriterlerin gözetilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde hakkın ihlal edilmesi söz konusu olacaktır³⁰.

Mahkemeye erişim hakkına ilişkin dolaylı sınırlamalar ise, dava masraflarının mevcut veya yüksek olması, adli yardım olanağının çok istisnai olması veya hiç olmaması, mahkemeye erişimle ilgili düzenleyici kuralların aşırı şekilci uygulanması ile dava sürelerine ilişkin sınırlamalardır. Dava masraflarının yüksekliği ve adli yardım imkanının olmaması durumlarında masrafları kendisini aşan kişiler yargıya ulaşma noktasında çekince gösterebilirler. Her ne kadar önlerine gerçek bir engel koyulmamış gibi görünse de kişilerin mahkemeye erişmelerinin önünün yalnızca maddi kaygılar nedeniyle kapatılması ve hak arama özgürlük-

²⁷ Gölcüklü (n 4) 208; Doğan ve Demirdal (n 4) 189; Ladewig (n 11) 255; Grabenwarter (n 15) 211; Sonay Evik (n 24) 292.

²⁸ Ashingdane v. Birleşik Krallık Başvuru no: 8225/78 (AİHM, 28 Mayıs 1985) § 57; Bilgen v. Türkiye Başvuru no: 1571/07 (AİHM, 9 Mart 2021) § 94.

²⁹ İnceoğlu (n 3) 120-136.

³⁰ Seal v. Birleşik Krallık Başvuru no: 50330/07 (AİHM, 7 Aralık 2010) §75.

leri ile savunmalarını öne sürebilme imkanlarının ellerinden alınması hakkın ihlali anlamına gelecektir. Bunun yanında ulusal mevzuatta davaların açılması için mevcut olan süre ve şekil şartlarının da aşırı katı uygulanması aynı şekilde hakkın ihlali sonucunu doğurur³¹. Usul kuralları hukuki istikrar ve belirliliğe hizmet etmekle beraber karmaşık olmamalı ve aşırı katı şekilde uygulanmamalıdır³². Bunun yanında hukuki kesinliği ortadan kaldıran uygulamalar da hakkın ihlaline yol açacaktır³³.

Hakkın dolaylı sınırlamalarından biri de yukarıda bahsedildiği gibi sürelerle ilişkin sınırlamalardır. Mercilere başvuru süreleri, diğer usul kurallarında olduğu gibi muhakeme hukuku tarafından benimsenen ve sistematik bir şekilde düzenlenen kurumlardan biridir. Bir davanın açılması ile ilgili mevcut olan süre sınırlamaları adaletin iyi bir şekilde işlerlik kazanması ve bundan dolayı toplumun menfaati açısından kabul edilebilir³⁴. Süreler, yargılamaların düzenli ve hızlı bir şekilde ilerlemesi ve adaletin hızlı ve düzenli bir şekilde tecelli edebilmesi için önemli bir görev ifa etmektedir. Dolayısıyla muhakeme hukukunda ihdas edilmiş olan süreler, muhakeme süjeleri veya davanın tarafları açısından nitelikleri itibarıyla hem bir sınırlama hem de bir imkandır. AİHM'e göre, dava açmak için kabul edilmiş olan sürelerin dava açmayı, başka bir deyişle kişilerin haklarını

³¹ "39. Bu sebeple Mahkeme, birçok kararda, dava açmak için riayet edilmesi gereken şartların ulusal mahkemeler tarafından uygulanması sırasında mahkemeye erişim hakkını ihlal edilebileceği sonucuna vardığını hatırlatmaktadır. Bir mahkeme tarafından olağan bir yasanın aşırı şekli yorulanması durumunda da, bu durum ilgili taraftan açılan davanın esasının incelenmesini engellemektedir." Alptekin ve diğerleri v. Türkiye Başvuru no: 43969/06 (AİHM, 17 Mart 2020); "AİHM, mahkemeye erişim hakkının mutlak olmayıp, özellikle bir başvurunun kabul edilebilirliğine ilişkin koşullarla ilgili olarak zımnen kabul edilmiş bazı sınırlamalara tabi olabildiğini, zira erişim hakkının doğası gereği devlet tarafından bir düzenlemeyi gerektirdiğini ve Sözleşmeciler Devletin bu konuda belirli bir takdir payına sahip olduklarını hatırlatmaktadır (Bkz, Garcia Manibardo - İspanya, başvuru no: 38695/97; Zvolsky ve Zvolska - Çek Cumhuriyeti, başvuru no: 46129/99, 12 Kasım 2002). Bununla birlikte, 3 getirilen kısıtlamalar, hakkın özünü ortadan kaldıracak ölçüde, kişinin mahkemeye erişimini engellememelidir. Ayrıca mahkemeye erişim hakkına getirilen bu tür sınırlamalar, ancak meşru bir amaç güdüldüğü takdirde ve hedeflenen amaç ile başvuru araçları arasında makul bir orantı olması halinde 6/1 maddesi ile bağdaşabilir (Nedzela-Fransa, başvuru no: 73965/01, 27 Temmuz 2006; Guérin - Fransa, 29 Temmuz 1998 tarihli karar)" Mesutoğlu v. Türkiye Başvuru no: 36533/04 (AİHM, 14 Ekim 2008).

³² Bellet v. Fransa, Başvuru no: 23805/94 (AİHM, 4 Aralık 1995) § 37.

³³ Sc Vălie Prod Srl v. Romanya Başvuru no: 23507/04 (AİHM, 23 Mart 2010) § 16.

³⁴ Osu v. İtalya Başvuru no: 36534/97 (AİHM, 11 Temmuz 2002) § 32; Foltis v. Almanya Başvuru no: 56778/10 (AİHM, 30 Haziran 2016) § 39; Stubbings v. Birleşik Krallık Başvuru no: 22083/93 (AİHM, 22 Kasım 1996) § 49.

aramalarını imkânsız kılacak şekilde kısa tutulması veya katı bir şekilde uygulanması mahkemeye erişim hakkının özünü zedeleyen bir uygulamadır³⁵. Ancak davanın açılmaması muhatabın ihmalkâr davranışlarından kaynaklanmışsa bu durumda usuli süreler nispeten kısa dahi olsa hakkın ihlal edilmediği Mahkemece kabul edilmiştir³⁶. Bunun yanında ulusal hukukta yargı mercilerine başvuru için mevcut olan sürelerin karmaşıklığı veya belirliliğe hizmet edecek şekilde açık düzenlenmemiş olması durumunda mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır³⁷.

Yukarıda bahsedilenlerin yanında, kanun yollarına başvuru süresinin kararın tebliğ edilmemesi nedeniyle geçirilmesi sonucu talebin reddedilmesi durumunda da mahkemeye erişim hakkının ihlalinden bahsedilmektedir. AİHM Neshev v. Bulgaristan kararında bu konuyu tartışmıştır. İlgili karara konu olan olayda, başvuru Bulgaristan Devlet Demiryollarında çalışırken işten çıkarılması üzerine yargı yoluna başvurmuştur. İlk derece mahkemesi tarafından başvurusu reddedilen Neshev dosyası bir bölge mahkemesine taşınmıştır. Bu mahkemede 8 Nisan 1996 tarihinde başvurunun yokluğunda gerçekleştirilen oturumda da başvurunun reddine karar verilmiş ancak Bölge Mahkemesi'nin kararı kamuya açık bir şekilde verilmediği gibi taraflara tebliğ de edilmemiştir. 4 Haziran 1996'da dava dosyası, raportör hâkim tarafından bölge mahkemesinin yazı işlerine iletilmiş ve dosyanın mahkeme kayıtlarına girişi yapılmıştır. 5 Haziran 1996 tarihinde de dava dosyası ilk derece mahkemesine geri gönderilmiş ve burada da dosya kaydedilmiştir. Neshev, 13 Haziran 1996'da Yüksek İdare Mahkemesi'ne konuyla ilgili bir inceleme dilekçesi sunmuştur. Yüksek İdare Mahkemesince yapılan inceleme neticesinde duruşma yapılmasına karar verilmiş ve ilgililer duruşmaya çağırılmış fakat hiç kimse gelmemiştir. Sonuç olarak 18 Temmuz 1997'de toplanan Yüksek İdare Mahkemesi, Bölge Mahkemesi'nin

³⁵ "21. Mahkeme öte yandan, dava açmak için uyulması gereken formalite ve sürelerle ilişkin düzenlemenin adaletin iyi yönetiminin sağlanmasını ve özellikle hukuki güvenlik ilkesine riayet edilmesini amaçladığını hatırlatmaktadır. İlgililer, bu kuralların uygulanmasını bekleyebilmelidirler. Bununla birlikte, söz konusu kurallar veya bunlara ilişkin yapılan uygulama yargılanabilir kişinin mevcut olan bir hukuk yolunu kullanmasını engellememelidir (Pérez de Rada Cavanilles/İspanya, 28 Ekim 1998, § 45, Karar ve Hükümlerin Derlemesi 1998-VIII). Erişim hakkının etkinliği, kişinin haklarına yönelik bir müdahaleyi oluşturan bir işleme itiraz etme yönünde açık ve somut bir imkândan yararlanmasını gerektirmektedir (Bellet /Fransa, 4 Aralık 1995, A serisi No. 333-B, § 31, ve Cañete de Goñi/İspanya, No. 55782/00, § 34, AİHM 2002-VIII)" Işık v. Türkiye Başvuru no: 37829/17 (AİHM, 28 Mayıs 2019); Inceoğlu (n 3) 132.

³⁶ Biçer v. Türkiye Başvuru no: 13959/06 (AİHM, 17 Haziran 2014).

³⁷ Zvolský And Zvolská v. Çek Cumhuriyeti Başvuru No: 46129/99 (AİHM, 12 Şubat 2003).

kararının 8 Nisan 1996'da yürürlüğe girdiğini ve inceleme dilekçesi sunmak için iki aylık sürenin 8 Haziran 1996'da sona erdiğini, ancak dilekçenin 13 Haziran 1996'da sunulduğunu belirtip inceleme dilekçesinin verilmesi için öngörülen sürenin geçtiği gerekçesiyle reddetmiştir. AİHMe göre, bölge mahkemesinin kararının kamuya açıklanmamış olması ile başvurucuya tebliğ de edilmediği göz önünde bulundurulduğunda, başvurucunun bu kararı öğrenebileceği en erken tarih, kararın bölge mahkemesinin yazı işlerine kaydedildiği tarih olan 4 Haziran 1996'dır. Bunun yanında başvurucunun dosyayla ilgili hangi tarihte hangi işlemin yapıldığına ilişkin bir bilgisi olmadığından, mahkeme kayıtlarına giren bölge mahkemesinin kararını ancak mahkemeyi periyodik olarak ziyaret edip, dosyasının durumunu sorarak öğrenebilecekti. AİHM'e göre, başvurucunun günlük periyotlarla mahkemeye gidip dosyasının akıbetini sorması ondan beklenemez. Dolayısıyla, başvurucunun, talebiyle ilgili verilen kararı öğrenme imkânı olmadığı bir süreçte, bir yargı kararına karşı kanun yoluna başvuru süresinin işlemeye başladığının kabul edilmesi doğru değildir ve bu uygulama hukuki belirlilik ilkesine aykırıdır³⁸. AİHM'e göre, başvuru sürelerinde sınırlamalar aslında meşru usul sınırlamaları olmasına karşın, bu sınırlamaların somut olaydaki şartlar dikkate alınarak yorumlanması gerekmektedir³⁹.

B. Gerekçeli Kararı Hakkı

Gerekçe, mahkemeler tarafından verilen hükmün nedenidir⁴⁰. Mahkeme kararlarının gerekçeli olması hem ceza muhakemesinde hem de medeni bir hakka ilişkin davalarda oldukça önemlidir⁴¹. Kararların gerekçeli şekilde verilmesi hem kanun yollarına başvuru veya hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşabilme açısından tatmini sağlayıcı bir görev ifa ettiğinden muhakemenin taraflarını hem de demokratik bir toplum düzeni içerisinde yargıya olan güveni perçinleyeceğinden kamunun menfaatini ilgilendirmektedir⁴².

Gerekçeli karar hakkı, AİHS'in 6. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının kapsamında değerlendirilse de tıpkı mahkemeye erişim hakkında olduğu

³⁸ Neshev v. Bulgaristan Başvuru no: 40897/98 (AİHM, 28 Ekim 2004) § 38.

³⁹ Miragall Escolano ve Diğerleri v. İspanya Başvuru no: 38366/97 (AİHM, 25 Mart 2000) § 36.

⁴⁰ Erdal Yerdelen, *Hükmün Gerekçesi* (Adalet, 2015) 330; Özlem Yenerer Çakmut, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm' (2007) XI (3-4) EÜHFD, 29, 34.

⁴¹ İnceoğlu (N 3) 322.

⁴² Anayasa Mahkemesi Başvuru no: 2013/2995 20.02.2014, § 50; İnceoğlu (n 3) 322; Gölcüklü (n 4) 219; Sonay Evik (n 24) 307.

gibi madde metninde açıkça düzenlenmemiştir⁴³. AİHM içtihatlarında 6. maddede yer alan adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğu belirtilen ve devletlerin hukuki yükümlülüklerinden biri olduğu ifade edilen bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁴. Ulusal mevzuatımızda ise hem Anayasa hem de CMK'da mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Anayasa'nın 141. maddesinin 3. fıkrası uyarınca *"Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır"*. CMK'nın *"Kararların gerekçeli olması"* başlıklı 34. maddesinin 1. fıkrasında da bu düzenlemeye paralel olarak *"Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir"* ifadesi yer almaktadır. Bunun yanında CMK'nın *"Hükümün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar"* başlıklı 230. maddesinde, gerekçenin olmazsa olmaz unsurları da sayılmıştır.

Gerekçeli karar hakkı, gerekçenin öğrenilememesi, gerekçede tarafların savlarına yer verilmemesi, kanuna dayanmayan veya yetersiz gerekçelerle hüküm kurulması gibi nedenlerle ihlal edilebilmektedir⁴⁵. Gerekçenin öğrenilememesi bir mahkeme kararında yalnızca sonuca yer verilip, verilen kararın nedenlerinin ortaya koyulmadığı durumları ifade etmektedir. AİHM'e göre dava esnasında ileri sürülen tüm delillerin ve taraf veya süjelerin sunduğu tüm argümanların göz önünde bulundurulması gerekir; ancak kararın gerekçesinde bunların tamamının yer alması şart değildir. AİHM'e göre, mahkeme kararlarında karara esas oluşturulan gerekçelerin *"yeterli bir şekilde"* belirtilmesi gereklidir. Kararda gerekçelerin yeterli şekilde belirtilip belirtilmediği hususu kararın niteliğine ve davanın koşullarına göre belirlenmelidir. Kişilerin ileri sürdüğü tüm iddialar gerekçede ayrıntılı

⁴³ Zafer İçer, *Ceza Muhakemesinde Gerekçeli Karar Hakkının Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yoluyla Korunması* (1. Baskı, Seçkin 2023) 208.

⁴⁴ Seryavin ve Diğerleri v. Ukrayna Başvuru no: 4909/04 (AİHM, 10 Şubat 2011) §56-58; Harisch v. Almanya Başvuru no: 50053/16 (AİHM, 11 Mart 2019) § 33; M. Nedim Bekri, 'Gerekçeli Karar Hakkı' (Mayıs 2014) (3) Ankara Barosu Dergisi 203, 209; Taner (n4) 52-53; Ladewig (n11) 259-260; İçer (n 42) 50-51.

⁴⁵ İnceoğlu (n 3) 324-329; başka bir deyişle, kanuna dayanan, yeterli ve geçerli olmayan gerekçe keyfiliğe neden olur ve hukuka aykırıdır, Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (23. Baskı, Adalet 2024) 685; Gerekçe keyfiliği önlediği gibi, mahkemenin ulaştığı sonucun hem muhakeme süjeleri hem de kamuoyu açısından çabuk kabul görmesine hizmet eder, Yenerer Çakmut (n 40) 34; Çalışmada CMK'da yer alan kanun yoluna ilişkin sürelerde yapılan değişikliklerin değerlendirilmesi amaçlandığından, gerekçeli karar hakkı ve ceza muhakemesinde hükmün gerekçesiyle ilgili, konuyla doğrudan ilgili olmayan hususlara yer verilmemiştir. Ceza muhakemesinde hükmün gerekçesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yerdelen (n 40).

bir şekilde bulunmak zorunda değildir. Buna göre yalnızca karara etki eden iddia ve savunmalara yer verilmesi gerekçeli karar hakkı bakımından yeterlidir⁴⁶.

Bunun yanında kararlarda yer alan gerekçelerin, gerçekten maddi olaya temas edecek şekilde, basmakalıp olmayan bir nitelikte olması da gerekmektedir⁴⁷. Bu bağlamda, ileri sürülen iddiaların aralarında bağ kurulmadan, yalnızca delillerin ardı ardına sıralandığı bir metin yeterli bir gerekçe olarak nitelendirilemez⁴⁸. Yalnızca dosya içeriğine atıf yapan veya genel ifadelerin kullanıldığı metinler de niteliği itibarıyla gerekçe olarak kabul edilemez⁴⁹. Ayrıca, hükmün gerekçesi ile hükümle ulaşılan netice arasında da mantıki ve hukuki açıdan bir bağlantının bulunması gerekmektedir. Bu bağlantının var olmaması ise ortada bir gerekçe olmadığı anlamına gelmektedir⁵⁰.

⁴⁶ “67. Mahkeme, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesi ile bağıntılı ilkeyi yansıtan yerleşik içtihadı uyarınca mahkeme kararlarında esas alınan gerekçelerin yeterli düzeyde belirtilmesi gerektiğini yineler. Gerekçeleştirme yükümlülüğünün ne derece uygulanması gerektiği, kararın niteliğine göre değişebilmektedir ve davanın kendine özgü koşulları kapsamında belirlenmelidir (bk. García Ruiz/İspanya [BD], no. 30544/96, § 26, AİHM 1999-I). Şikâyetçi tarafından ileri sürülen her argümana ayrıntılı bir yanıt verilmesini gerektirmeyen bu yükümlülük, yargılamalara taraf olanların yargılamaların sonucu için belirleyici olan argümanlara yönelik olarak belirli ve açık bir cevap almayı bekleyebileceklerini varsaymaktadır” Kerimoğlu v. Türkiye Başvuru no: 58829/10 (AİHM, 6 Aralık 2022); “59. Bununla birlikte, profesyonel hakimler için bile, gerekçe gösterme yükümlülüğünün kapsamı kararın niteliğine göre değişir ve davanın koşulları ışığında belirlenmelidir. Mahkemeler, ileri sürülen her argümana ayrıntılı bir cevap vermek zorunda olmamakla birlikte, davanın temel meselelerinin ele alındığı karardan açıkça anlaşılmalıdır” Ramda v. Fransa Başvuru no: 78477/11 (AİHM, 9 Mart 2018); “34. Bununla birlikte, gerekçe gösterme yükümlülüğü, her argümana ayrıntılı bir cevap verilmesi gerektiği anlamına gelmez ve bunun kapsamı kararın niteliğine göre değişir ve davanın koşulları ışığında belirlenmelidir” Harisch v. Almanya Başvuru no: 50053/16 (AİHM, 11 Mart 2019); Bahri Öztürk vd., *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 17. Baskı, Seçkin 2023) 132; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 11. Baskı, Seçkin 2023) 813; Cumhur Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı, Seçkin 2024) 553; Reşat Çetinkaya, ‘AİHM ve AYM Kararlarında Gerekçeli Karar Hakkı’ (Ocak 2024) 15 (57) TAAD 323, 339; Hilal Albal Ulaş, ‘Yargı Kararlarının Gerekçeli Olması Üzerine Bir Değerlendirme’, (2021) 11 (2) Hacettepe HFD 1243, 1271.

⁴⁷ “67. (...) Ek olarak; Sözleşme ile korunan haklara yönelik müdahaleye ilişkin davalarda Mahkeme, ulusal mahkemelerin kararlarında sundukları gerekçelerin otomatik ya da basmakalıp olup olmadıklarını ortaya koymaya çalışır (bk. Moreira Ferreira/Portekiz (no. 2) [BD], no. 19867/12, § 84, 11 Temmuz 2017, bu kapsamda anılan diğer kararlar)” Kerimoğlu v. Türkiye Başvuru no: 58829/10 (AİHM, 6 Aralık 2022).

⁴⁸ Şahin ve Göktürk (n 46) 551.

⁴⁹ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı, Seçkin 2023) 709; Yerdelen (n 40) 332-333; Ünver ve Hakeri (n 45) 686.

⁵⁰ Yenerer Çakmut (n 40) 47; Yerdelen (n 40) 331.

Ancak AİHM'in kararların mutlaka gerekçeli olarak hazırlanmasına ilişkin bu yaklaşımı, jürili olarak gerçekleştirilen yargılamalar bakımından geçerli değildir. Mahkemenin jüri tarafından verilen gerekçesiz kararların hakkın ihlali sayılmayacağı ifade ettiği kararları mevcuttur. Mahkeme'ye göre jürinin verdiği sonuca ilişkin kararında gerekçe olmasa dahi, sistemin bir özelliği olarak mahkeme başkanı jüriye davanın koşullarıyla ilgili duruşmada sorular sormaktadır ve bu sorulara muhakeme sùjelerinin itiraz etme hakları vardır. Profesyonel hakimlerin gerçekleştirdiği yargılamalarda kişilerin verilen kararı tam anlamıyla algılayabilmeleri ancak gerekçe sayesinde mümkün olabilir. Fakat halk jürisinin olduğu durumlarda mahkeme başkanının jüriye sorduğu sorular ve bunlara alınan cevaplar verilen kararın temelini oluştururlar. Bu şekilde yapılan yargılamaların somut olayın şartlarında bütünüyle hakkaniyete uygun ve keyfilikten uzak olduğu anlaşılıyorsa, bu durumda herhangi bir ihlalin varlığından söz edilemez⁵¹.

Gerekçeli karar hakkının ihlaline neden olabilecek diğer bir sebep ise tarafların ileri sürmüş oldukları iddialara gerekçede yeterli cevapları verilmemesidir. Yukarıda belirtildiği gibi mahkemelerin kararların gerekçelerinde her türlü iddiayı ayrıntısıyla tartışması gerekmez. Gerekçede yer alması gereken hususlar kararın niteliğine göre değişiklik gösterir ve her somut davanın şartlarına göre belirlenmelidir. Ancak eğer kararın gerekçesinde davanın neticesine doğrudan bir etki eden veya onunla doğrudan ilgili olan iddialar yer almıyorsa veya cevapsız bırakılmışlarsa o halde hakkın ihlali gündeme gelecektir⁵².

⁵¹ "90. (...) Sözleşme, jüri üyelerinin, kararlarının gerekçelerini vermelerini gerektirmemektedir ve 6. madde, bir sanığın, jüri kararının gerekçesiz olması halinde bile, halk jürisi tarafından yargılanmasına karşı gelmemektedir. Adil bir davanın gerekliliklerinin yerine getirilmesi için, ilk olarak sanık ve halk, verilen kararı anlayabilmelidir. Keyfilik karşısındaki ilk güvence budur. Oysa Mahkeme'nin de daha önce defalarca altını çizdiği gibi, hukukun üstünlüğü ve keyfiliğe karşı mücadele, Sözleşme'nin altında yatan prensiplerdir (...) 92. Halk jürisinin katıldığı ağır ceza mahkemeleri önünde, sıklıkla, jüri üyelerinin, kanaatlerini gerekçelendiremedikleri ya da gerekçe sunmakla yükümlü olmadıkları özelliklerle yetinmek gerekmektedir (bkz. yukarıdaki, 85-89. paragraflar). Aynı şekilde, bu durumda da, 6. madde, sanığın, keyfilik riskini devre dışı bırakabilecek ve mahkûmiyetinin nedenlerini anlamasını sağlayan güvencelerden faydalanıp faydalanmadığının araştırılmasını gerekli kılmaktadır (bkz. yukarıdaki 90. paragraf). Bu usuli güvenceler, örneğin, ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından, jüri üyelerine, sunulan delillerle, hukuki sorunlarla, bu hâkim tarafından sorulan, belirli ve muğlâk olmayan ve kararın yapısını oluşturmaya ya da jürinin cevaplarındaki gerekçe eksikliğini telafi etmeye yönelik sorularla (bkz. adı geçen Papon/Fransa) ilgili olarak verilen talimatlar ya da açıklamalar olabilir (bkz. yukarıdaki 43. ve devamındaki paragraflar). Nihayet, eğer varsa, sanık için başvuru yollarını kullanma imkânı da dikkate alınmalıdır" Taxquet v. Belçika Başvuru no: 926/05 (AİHM, 16 Kasım 2010).

⁵² Korkut ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye v. Türkiye Başvuru no: 61177/09 (AİHM, 9 Mayıs 2023) § 50; Budak v. Türkiye Başvuru no: 69762/12 (AİHM, 16 Şubat 2021) § 72; Segame A.Ş. v. Fransa Başvuru no: 4837/06 (AİHM, 7 Haziran 2012) § 62; İnceoğlu (n 3) 325; Albal Ulaş, (n 46) 1272.

Gerekçeli karar hakkını ihlal eden bir diğer neden olan yetersiz gerekçe⁵³ ise ulusal hukukta dava çerçevesinde bir konunun detaylı gerekçe mevcut olmaksızın karara bağlandığı durumlarda söz konusu olmaktadır. Bu durumlarda şekli manada bir gerekçe mevcut olmasına karşın bu gerekçe maddi uyumsuzluğu çözme açısından yetersizdir⁵⁴. Örneğin, dosya kapsamında yapılması gereken araştırmaların yapılmaması veya değerlendirme dışı bırakılan delillerin keyfi bir şekilde devre dışı bırakılması, başka bir deyişle neden gerekçede tartışılmadığının açıklanmaması gibi durumlarda yetersiz gerekçe söz konusu olabilecektir⁵⁵. Gerekçenin mahkemenin ulaştığı sonuca ilişkin takdirinin akla, hukuka ve doya içeriğine uygun olduğunu açıkça göstermesi gerekmektedir⁵⁶. Kanuna dayanmayan gerekçe ise verilen kararın yasal, yürürlükte ve dava konusuna uygulanabilir gerekçeye dayanmayan durumları ifade etmektedir ve hakkın ihlali sonucunu doğurur⁵⁷.

Mahkemelerin verdikleri kararların gerekçeleriyle birlikte tebliğ edilmediği bazı durumlarda da hakkın ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır⁵⁸. Kişilerin kanun yollarına başvuru haklarının kullanılabilmesi ve aynı zamanda haklarında verilen karara bütünüyle ulaşabilmeleri gerekçenin onlara tebliğ edilmesi yoluyla gerçekleşir. AİHM Supergrav Albania SHPK v. Arnavutluk kararında, gerekçenin en azından özetinden haberdar olamayan kişinin, gerekçeyi beklerken kanun yoluna başvuru süresini geçirmesi durumunda 6. maddenin 1. fıkrasının

⁵³ Bekri (n 44) 211; Albal Ulaş (n 46) 1276.

⁵⁴ Çetinkaya (n 46) 340.

⁵⁵ Yerdelen (n 40) 353; Ünver ve Hakeri (n 45) 687.

⁵⁶ Ahmet Gökçen, Murat Balcı, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (5. Baskı, Adalet 2021) 617; Öztürk vd. (n 46) 162.

⁵⁷ "(...) İlgili olayları saptamasının ardından İlk Derece Mahkemesi, başvuranın ödemeleri alma hakkı olduğunu tespit etmiştir. Fakat Temyiz Mahkemesi, iş kanununa veya ilk davada saptanan olgu ve olaylara tek bir atıfta bulunmadan kararı bozmuştur. Temyiz Mahkemesi kanunun ne olduğunu veya başvuranın davasına nasıl uygulanması gerektiğini de açıklamamıştır. Doğrusu Temyiz Mahkemesi'nin gerekçesinin hiçbir yasal temeli olmamıştır ve tüm makul takdir yetkilerinin dışında kalan soyut bir iddiaya dayanmıştır. Sonuç olarak başvuranın davasında Temyiz Mahkemesi'nin keyfi karar vermesi adaleti tanımama anlamına gelmiştir ve başvuranın adil yargılanma hakkını ihlal etmiştir" *Andelković v. Sırbistan* Başvuru no: 1401/08 (AİHM, 9 Nisan 2013) § 27-29.

⁵⁸ Çetinkaya (n 46) 349; Mahkemeler hükümlerini gerekçesiz şekilde vermemekle birlikte, gerekçenin dosyaya girişi zaman bakımından farklı olabilir. Mahkeme müzakerenin sonunda hüküm fıkrasıyla birlikte gerekçeyi de hazırlayıp dosyasına koyabileceği gibi, gerekçeyi hüküm fıkrasından sonra da hazırlayıp dosyaya ekleyebilir. Ancak bu ikinci durumda sonradan dosyaya koyulan gerekçenin, açıklanan kısa karar ile çelişmemesi gerekmektedir. Çeliştikleri noktada ise duruşmada okunan kısa karar dikkate alınmalıdır, Yenerer Çakmut (n 40) 41.

ihlal edildiği sonucuna varmıştır. İlgili karara konu olan olayda, temyiz mahkemesinin taraflar hazır bulunmadan vermiş olduğu temyiz başvurusunun reddine dair karar, taraflara tebliğ edilmemiştir. O tarihte ilgili ülke hukukuna göre, bu kararların mutlaka kişilere tebliğ edilmesi gerekmiyip, kararlar temyiz mahkemesinin internet sitesinde yapılan bir duyuru ile hem kamu ile hem de ilgililerle paylaşılmaktadır. Daha sonra başvuru kararın kendilerine tebliğ edilmesini mahkemeden talep etmiş ve tebliğden sonra da Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi ise başvurunun temyiz mahkemesince kararın verilmesinden itibaren 4 ay içerisinde yapılması gerektiğini belirtip somut olayda bu süre geçirildiği için başvurunun reddine karar vermiştir. Bu olayda AİHM Anayasa Mahkemesine başvuruda savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılması için tarafların temyiz mahkemesinin kararının içeriğini ve en azından gerekçesinin özetini bilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Eğer Anayasa Mahkemesinin yorumu doğru kabul edilirse, o halde ilgililer hiçbir şekilde kendileri hakkında verilen kararın gerekçesini bilmeyerek başvuruda bulunmak durumunda kalacaklardır; bu durum da Sözleşme'nin 6. maddesiyle bağdaşır bir uygulama olmayacaktır. Bunun yanında ilgililerin internet sitesinden kararı öğrenebilmeleriyle ilgili AİHM şu şekilde bir yorumda bulunmuştur: o tarihte ilgili ülkenin temyiz mahkemesinin olağan uygulaması kararın verildiği an yalnızca kararın hüküm kısmının yayınlanmasıdır; dolayısıyla ilgililerin kararın gerekçesine ulaşması için önemli bir süre geçmesi gerekebilmektedir. Bu esnada da kişilerin başvurusu için öngörülmuş süreler geçebilir. İlgili ülkede daha önce geçerli olan ve ilgililerin başvurusu esnasında yürürlükten kaldırılmış bulunan, Anayasa Mahkemesine başvuru süresi için belirlenen 2 yıl halen yürürlükte olsaydı, ilgililerin temyiz mahkemesinin kararının gerekçesini bildirmesini beklemleri tamamen mantık dışı kabul edilmeyebilirdi; ancak AİHM 4 aylık yeni süre sınırını, özellikle de kararların gerekçelerinin bildirilmesi konusunda sıkça yaşanan gecikmeler göz önüne alındığında, başvuranların temyiz mahkemesinin kararının gerekçesini, mahkemenin web sitesi aracılığıyla öğrenmeleri için yeterli zaman kabul edilemeyecek kadar kısa olduğu sonucuna varmış ve somut olayda gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁵⁹.

C. Savunma İçin Gerekli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı

Sanığın savunmasını hazırlayabilmek için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olabilmek hakkı AİHS 6. maddesinin 3. fıkrasında yer alan asgari sanık haklarından

⁵⁹ Supergrav Albania SHPK v. Arnavutluk Başvuru no: 20702/18 (AİHM, 9 Mayıs 2023) § 29-31.

biridir. Bu hak ilgili fıkranın b bendi kapsamında tanınmıştır. Bu hak ile ilgili AİHS'in iki resmi metni olan İngilizce ve Fransızca metinlerinde kullanılan terim farkı bulunmaktadır⁶⁰. Metinlerin birinde "yeterli" zaman ve kolaylıklara sahip olmaktan bahsedilirken, diğ erinde "gerekli" zaman ve kolaylık ifadesi tercih edilmiştir⁶¹.

Kişinin savunmasını yapabilmek için gerekli zamana sahip olabilmesi hakından anlaşılması gereken sanığın ve müdafinin savunmayı hazırlayabilmek için zorunlu hazırlıkları yapabilecekleri süredir⁶². Savunmanın hazırlanabilmesi için gerekli zamanın sağlanması kişileri yapıma ihtimali olan "acele" yargılamalardan korumaktadır. Savunma için kişiye sağlanan sürenin yeterli olup olmadığı, başka bir deyiş le gerekli sürenin sağlanıp sağlanmadığı somut olayın şartlarına göre⁶³ ve muhakemenin tamamı göz önünde bulundurularak belirlenmelidir⁶⁴. AİHM değerlendirmeyi yaparken sürenin savunmayı olumsuz etkileyip etkilemediğine ilişkin bir inceleme yapmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme'ye göre sürenin nispeten kısa olması otomatik olarak hakkın ihlal edildiği sonucunu doğ urmamaktadır. Bunun yanında AİHM'e göre, sürenin yeterli olup olmadığına ilişkin başvurunun tek başına veya dayanaksız olacak şekilde ileri sürülmesi hakkın ihlal edilip edilmediğine ilişkin değerlendirme yapılması için yeterli değildir; ilgililerin süreye ilişkin ihlalin olduğunu iddia ettikleri sırada bu şikayetlerini dile getirmeleri, bu yetersizliğin giderilmesi için az da olsa bir çaba göstermiş olmaları gerekmektedir⁶⁵.

⁶⁰ Kai Ambos, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılama Hakları -Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m. 6-' (Yener Ünver çev.) in Kayıhan Çel Yener Ünver (eds), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004) 33.

⁶¹ Münevver İrem Genç 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Asgari Sanık Hakları' (Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi 2019) 36.

⁶² Sibel İnceoğlu 'Adil Yargılanma Hakkı' in Sibel İnceoğlu (ed) *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa- Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* (Avrupa Konseyi 2013) 263.

⁶³ Ambos (n 60) 33; İnceoğlu (n 62) 263; Genç (n 61) 37.

⁶⁴ Nişancı (n 6) 116.

⁶⁵ "50. Başvuran Mahkeme'ye sunduğu görüşte, Sıkıyönetim Mahkemesi'nin kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve mahiyeti hakkında kendisini derhal bilgilendirmediğini ve savunmasını hazırlaması için kendisine yeterli süre tanınmamasından dolayı Sözleşme'nin 6/3 hükmünün ihlal edildiğini öne sürmüştür.

51. Hükümet başvuranın bu başlık altındaki görüşlerine ilişkin herhangi bir görüş belirtmemiştir.

52. Başvuranın ne Komisyona sunduğu başvuru formunda ne de yargılamanın herhangi bir aşamasında yukarıdaki şikayetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi sunmadığını dikkat çekilmelidir. Başvuran sadece bu mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile yargılama usullerinin olağanüs-

Kişinin savunması için gerekli kolaylıklara sahip olabilmesi ise çok çeşitli şekilde karşımıza çıkabilecek bir haktır⁶⁶. Bu bağlamda hakkın kapsamına, savunmanın hazırlanması için gerekli olan “her şey” dahil edilebilecektir. Dolayısıyla sanığın varsa müdafisi ile hem sözlü hem de yazılı bir şekilde iletişimini ve dosyayı tartışabilmesini hem de hakkında gerçekleştirilen muhakeme kapsamındaki tüm iddia ve delillere erişip; bunlara ilişkin savunmasını kısıtlama olmaksızın ortaya koyabilmesini gerektirir⁶⁷. Bu özellikleri itibarıyla AİHS m. 6/3-b, adil yargılanma hakkı ile savunma hakkına ilişkin hükümlerde yer alan koruma boşluklarını dolduran bir yedek hüküm olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde Sözleşme’de hakkın tek tek içeriğinin sayılmamış olması ile AİHM’in bu yaklaşıma uygun içtihatları, somut olayda savunma hakkına ilişkin bir tereddüt oluşması halinde bu hükme yorum yoluyla başvurulmasını kolaylaştırdığından yerinde kabul edilmektedir⁶⁸. Gerekli zamanın sağlanmasında olduğu gibi, kolaylıkların sağlanmasında da sanığın ve müdafisinin aktif katılımı önemlidir. Bu anlamda müdafisi de üzerine düşeni yaparak savunmasını etkin bir şekilde yerine getirebilmek için Devletin gerekli imkanları sağlaması için çaba göstermeli ve eğer kendisine gerekli kolaylıklar sağlanmazsa, bunun denetiminin yapılması için gerekli mercilere başvurmalıdır⁶⁹.

Savunma için gerekli kolaylıklara sahip olma hakkı çok çeşitli şekillerde ve görünümde karşımıza çıkabilmekle birlikte⁷⁰, bu görünümde çalışma için önem arz edeni şüphesiz sanığın hakkında verilmiş olan kararlar ile yapılan işlemleri öğrenme hakkıdır. Mahkemelerin vermiş oldukları gerekçeli kararların usulüne uygun şekilde kişilere tebliği de bu hak kapsamında sanığa sağlanması

tülüğüne ilişkin şikayetlerde bulunmakla yetinmiştir. (...) Bu sebeplerden dolayı Mahkeme (...) Sözleşme’nin 6/3 maddesiyle ilgili şikayetleri incelemenin gereksiz olduğuna, (...) Karar vermiştir” Kızılöz v. Türkiye Başvuru no: 32962/96 (AİHM, 25 Eylül 2001).

⁶⁶ Gölcüklü (n 4) 223.

⁶⁷ Cumhur Şahin, ‘Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olabilme Hakkı (İHAS 6/3-b)’ (Haziran 2004) 8 (2) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 259, 261-262.

⁶⁸ Chorny v. Ukrayna Başvuru no: 35227/06 (AİHM, 16 Mayıs 2013) Bu kararda AİHM Anayasa Mahkemesi’ne başvuru yapmak isteyen kişiye temyiz mahkemesinin kararının bir örneğinin verilmemesini AİHS m. 6/3-b’ye aykırı görmüştür; Campfell ve Fell v. Birleşik Krallık Başvuru no: 7819/77, 7878/77 (AİHM, 28 Haziran 1984) Bu kararda ise başvuru yapan avukat yardımıyla yararlanma hakkının aynı zamanda kişiye gerekli kolaylıkların sağlanmadığı anlamına da geleceğinden bahisle m. 6/3-b’yi de ilgilendirdiğini belirtmiş ve ihlal kararı vermiştir; Şahin (n67) 262.

⁶⁹ Şahin (n 67) 262.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkzn. Şahin (n 67); ayrıca Genç (n 61) 36-54.

gereken kolaylıklar arasında sayılmaktadır⁷¹. Ancak AİHM bu konuda da somut olayın şartlarına göre bir değerlendirmede bulunmaktadır. Örneğin Göç/Türkiye davasında, başvuru hakkında yürütülen bir ceza muhakemesi kapsamında verilen koruma tedbiri kararına ilişkin tazminat talebinde bulunmuştur. İlk derece mahkemesinin tazminata ilişkin hükmünü hem hazine hem de başvuru temyiz etmiştir⁷². Temyiz incelemesi sırasında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının her iki tarafın da temyiz gerekçelerinin dayanaksız olduğuna ve dolayısıyla reddedilmesi gerektiğine ilişkin görüşünün yer aldığı tebliğname ilgiliye tebliğ edilmemiştir. AİHM değerlendirmesinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının mütalaasının kararın neticesine etki doğurma potansiyelinde olduğunu ifade etmiştir. Bu da göz önünde bulundurulduğunda ilgiliye buna karşı görüşünü ifade etme imkanının verilmemesini Mahkeme hak ihlali olarak değerlendirmiştir. Mahkeme, ilgili dosyada bu ihlali AİHS m. 6/3-b kapsamında değil, m. 6/1 kapsamında, çelişmeli yargı ilkesine veya çelişmeli yargılanma hakkına aykırılıkla gerekçelendirmiştir⁷³. Çelişmeli yargılanma hakkı, kişilere, kendileri hakkında verilecek mahkeme kararını etkileyebilecek her türlü delil veya görüşten haberdar olabilme ve bunlara karşı savunmalarını gerçekleştirebilme veya görüşlerini bildirebilme imkanının tanınmasını gerektirmektedir⁷⁴.

II. İstinaf ve Temyiz Kanun Yollarına Başvuruya İlişkin Yapılan Değişiklikler

A. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu iptal kararının akabinde, 02.03.2024 tarihinde kabul edilen ve 12.03.2024 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan, 8. Yargı paketi olarak da adlandırılan 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile CMK'da istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru süreleri ile ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır.

B. Önceki Durum

İstinaf istemi ve süresi başlıklı CMK'nın 273. maddesinin ilgili değişiklikten önceki hali, istinaf isteminin hükmün açıklanmasından itibaren yedi gün içerisinde yapılması gerekir şeklindeydi. Aynı maddenin 3. fıkrasında ağır ceza mah-

⁷¹ Şahin (n67) 287.

⁷² İlgili olayın olduğu tarihte henüz istinaf kanun yolu mevcut değildir.

⁷³ Göç v. Türkiye Başvuru no: 36590/97 (AİHM, 9 Kasım 2000) §35-36.

⁷⁴ Şahin (n 67) 288.

kemelerinde görev yapan Cumhuriyet savcılarının istinaf yoluna başvuru süresi ise 7 gün olarak düzenlenmekteydi. 5. fıkrada ise Cumhuriyet savcısının istinaf yoluna başvurması halinde, bu başvurunun ilgililere tebliğinden sonra ilgililerin buna cevaplarını tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içerisinde iletmeleri gerektiği ifade edilmekteydi. Bunun yanında eski 275. maddede, eğer hükmün Cumhuriyet savcısı veya ilgililere gerekçesiyle birlikte açıklanmadığı durumlarda, verilen hükme karşı istinaf kanun yoluna başvurulduğunun mahkemece öğrenilmesinden itibaren 7 gün içerisinde hükmün gerekçesinin ilgililere tebliğ edileceği yazılmaktaydı. 276. maddenin 2. fıkrasında ise, istinaf isteminin hükmü veren mahkemece reddedilmesi kararına karşı Cumhuriyet savcısı veya ilgililerin bu konuya ilişkin 7 gün içerisinde bölge adliye mahkemesinden bir karar vermesini isteyebilecekleri düzenlemesi yer almaktaydı. 277. maddenin 1. fıkrasında ise istinaf isteminin tebliğinden itibaren karşı tarafın cevap verebileceği süre 7 gün olarak düzenlenmekteydi.

Temyiz istemi ve süresi başlıklı CMK'nın 291. maddesinin yapılan değişiklik öncesi halinde temyiz isteminin hükmün açıklanmasından itibaren 15 gün içerisinde yapılması gerektiği düzenlenmekteydi. 295. maddede hükmün gerekçesiyle birlikte temyiz edenlere açıklanmamış olması durumunda, temyiz yoluna başvurulduğunun öğrenilmesi üzerine 7 gün içerisinde gerekçenin tebliğ edilmesi gerektiği belirtilmekteydi. 296. maddenin 2. fıkrasına göre ise temyiz isteminin hükmü veren mahkemece reddedilmesi kararına karşı temyiz edenin Yargıtay'dan bu konuyla ilgili bir karar vermesini isteme süresi 7 gün olarak düzenlenmekteydi. Aynı şekilde eski 297. maddenin 1 ve 3. fıkralarında, karşı tarafın temyiz dilekçesine kendilerine tebliğinden itibaren 7 gün içerisinde cevap verebilecekleri yer almaktaydı.

C. Değişiklik Sonrası Durum

8. yargı paketiyle birlikte -kanunda düzenlenen diğer sürelerin yanında- istinaf ve temyizde yer alan süreler ciddi bir değişikliğe uğramıştır. Öncelikle hem istinaf hem de temyize başvuru süresi artık hükmün açıklanmasından değil, hükmün gerekçesiyle birlikte tebliğ edilmesinden itibaren başlayacaktır. Bu şekilde başlayan süreler de her iki kanun yoluna başvuru için artık 7 ve 15 gün yerine 2 hafta olarak değiştirilmiştir. İstinaf ve temyiz kanun yoluna başvuru süreleri artık hüküm gerekçesiyle birlikte tebliğ edildiği andan itibaren işlemeye başlayacağından istinaf başvurusunun etkisi başlıklı 275. maddenin 2. fıkrası ile temyiz başvurusunun etkisi başlıklı 293. maddenin 2. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. İlgili hükümler, hükmün kanun yoluna başvuranlara gerekçesiyle birlik-

te açıklanmadığı durumlarda, kanun yoluna başvurunun mahkemece öğrenilmesinden itibaren 7 gün içerisinde gerekçenin ilgililere tebliğ edileceğini düzenlemektedir. Artık hüküm gerekçesiyle birlikte tebliğ edilmeden süre başlamayacağından bu hükümler de yürürlükten kaldırılmıştır.

273. maddenin 3. fıkrasında yer alan Cumhuriyet savcısının istinaf yoluna başvuru süresi ve 5. fıkrasında yer alan Cumhuriyet savcısının istinaf yoluna başvurusu halinde, bu başvurunun ilgililere tebliğinden sonra ilgililerin kendilerine tebliğden itibaren buna ilişkin cevaplarını iletme süreleri iki hafta olarak değiştirilmiştir. 276. maddenin 2. fıkrasında istinaf isteminin hükmü veren mahkemece reddedilmesi kararına karşı Cumhuriyet savcısı veya ilgililerin bu konuya ilişkin bölge adliye mahkemesinden bir karar vermesini isteyebilecekleri süre, ret kararının kendilerine tebliğinden itibaren iki hafta olarak ve 277. maddenin 1. fıkrasında yer alan istinaf isteminin tebliğinden itibaren karşı tarafın cevap verebileceği süre yine iki hafta olarak değiştirilmiştir.

Temyize ilişkin değişiklikler de yine istinaftakilerle paraleldir. 296. maddenin 2. fıkrasında yer alan temyiz isteminin hükmü veren mahkemece reddedilmesi kararına karşı temyiz edenin Yargıtay'dan bu konuyla ilgili bir karar vermesini isteme süresi ret kararının kendisine tebliğinden itibaren iki hafta olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 297. maddenin 1 ve 3. fıkralarında yer alan, karşı tarafın temyiz dilekçesine kendilerine tebliğinden itibaren cevap verebilme süresi de iki hafta olarak düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi, istinaf ve temyize ilişkin sürelerin neredeyse tamamı düzenlenerek, 2 hafta olarak yeknesaklaştırılmıştır.

III. 8. Yargı Paketiyle Sürelere İlişkin Getirilen Diğer Değişiklikler

8. yargı paketi olarak ifade edilen 7499 sayılı kanunla birlikte, CMK'da yalnızca istinaf ve temyize ilişkin süreler değiştirilmemiştir. Bunların yanında kanunda yer alan birçok süre değiştirilerek 2 hafta olacak şekilde yeknesaklaştırma yoluna gidilmiştir. Birçok değişiklik olduğundan ve anlatım karmaşası olmaması açısından bu değişiklikleri numaralandırarak belirteceğiz.

1. Eski hale getirme kurumuna başvuru süresi öncesinde engelin kalkmasından itibaren 7 gün iken, bu süre iki hafta olarak değiştirilmiştir (CMK m. 41/1).
2. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara itiraz daha öncesinde kararın tebliğinden itibaren 15 gün iken, bu süre 2 hafta olarak değiştirilmiştir (CMK m. 173/1).

3. Basit yargılama usulünde sanık, mağdur ve şikayetçinin beyan ve savunmaları için verilen süre iddianamenin kendilerine tebliğinden itibaren 15 gün iken, 2 hafta olarak değiştirilmiştir (CMK m. 251/2).
4. Olağan kanun yollarından olan hâkim veya mahkeme kararlarına itiraz süresi, ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren 7 günden iki haftaya çıkarılmıştır (CMK m. 268/1).
5. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının Yargıtay Ceza Dairesi kararlarına karşı sanığın aleyhine itiraz süresi, ilamın kendisine verildiği tarihten itibaren 30 gün iken, bu süre 1 ay olarak değiştirilmiştir (CMK m. 308/1).
6. Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet savcılığının Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına karşı sanığın aleyhine itiraz süresi kararın kendisine verildiği tarihten itibaren 30 gün iken, bu süre 1 ay olarak değiştirilmiştir (CMK m. 308/A).
7. Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet savcılığının Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına karşı itirazın tebliğinden itibaren ilgililerin buna cevap verebilme süresi gün iken 2 haftaya çıkarılmıştır (CMK m. 308/A).
8. Yargılamanın yenilenmesi talebinin kabule değer görülmesinin üzerine Cumhuriyet savcısının ve ilgilinin yargılamanın yenilenmesi talebine ilişkin - varsa- beyanlarını iletebilme süresi, yargılamanın yenilenmesi isteminin bu kişilere tebliğinden itibaren 7 gün iken, bu süre 2 hafta olarak değiştirilmiştir (CMK m. 319/2).
9. Yeniden yargılama yapılırken delillerin toplanması tamamlandıktan sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş kişiye görüş ve düşüncelerini bildirmeleri için mahkemece verilecek süre daha öncesinde 7 gün iken, bu süre iki haftaya çıkarılmıştır.
10. Koruma tedbirleri nedeniyle başvuru tazminata ilişkin davada Devlet Hazinesinin temsilcisinin beyan ve itirazlarını bildirme süresi dilekçe ve eki belgelerin kendisine tebliğinden itibaren 15 gün iken, bu süre 2 hafta olarak değiştirilmiştir.

IV. Anayasa Mahkemesi Kararının ve Yargı Paketinin Gerekçesinin Değerlendirilmesi

7499 sayılı Kanun ile CMK'da yer alan kanun yollarına ilişkin sürelerde, yukarıda açıklandığı gibi, ciddi değişiklikler yapılmıştır. İstinaf ve temyiz kanun yoluna ilişkin 7499 sayılı Kanunla gerçekleştirilen değişikliklerden ve ilgili AYM kararından

anlaşılan, kanun değişikliğinin temelini mahkeme kararlarının ilgili kişilere bildirim yollarından biri olan tefhimle başlayan sürelerin ilgili kişilerin kanun yollarına ilişkin başvuru haklarına ölçüsüz bir müdahale getirdiği iddiasına dayandığıdır.

Kararların ilgili kişilere bildirilmesi birden fazla yolla olabilmektedir. Öğretilerde doğrudan doğruya ve dolaylı bildirme olmak üzere temelde ikili bir ayırım yapılmaktadır. Doğrudan doğruya bildirim, kararı veren makam ile ilgili kişi arasında vasita olmadan kararın bildirildiği hallerde söz konusu olmaktadır. Dolaylı bildirim ise bunun aksine vasıtalı şekilde yapılan bildirimleri ifade etmektedir. Bu açıklamalara göre, kararların kişilere tefhimi doğrudan doğruya, tebliği ise dolaylı bildirim olmaktadır⁷⁵. Ceza muhakemesinde hâkim veya mahkeme kararlarının bildirilmesine ilişkin hükümler CMK'nın 35 ile 38. maddeleri arasında yer almaktadır. 35. maddeye göre, kişilerin yüzüne karşı verilen kararlar kendilerine açıklanacak ve isterlerse kararın bir örneği kendilerine verilecektir. İlgili maddenin 2. fıkrasında kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararlarının hazır bulunamayan ilgiliye tebliğ edileceği belirtilmiştir⁷⁶. 3. fıkrada ise serbest olmayan veya tutuklu kişiye tebliğ edilen kararın kendisine okunup anlatılacağı düzenlenmiştir⁷⁷.

İlgili kişilere kararların bildirilmesinin adil yargılanma hakkına hizmet ettiği açıktır. Adil yargılanma hakkı çerçevesinde yer alan birden fazla güvencenin yerine getirilmesi açısından kararların ilgili kişilere bildirilmesi ve bildirme usulü önem taşımaktadır. AYM'nin iptal kararı ve buna dayanarak gerçekleştirilen kanun değişikliğinin gerekçesinde yer alan mahkemeye erişim hakkı bu güvencelerden yalnızca biridir. Aynı zamanda ilgili kişilere bildirilmediği takdirde tam anlamıyla yerine getirilmesi mümkün olmayan ve yukarıda açıklanan gerekçeli karar hakkı ile özellikle kanun yolu muhakemesinde ilgililerin savlarını ortaya koyabilmesi açısından kararın tamamına erişimlerinin söz konusu olması çok önemli olduğundan savunma için gerekli kolaylıklara sahip olma hakkı da bu kapsamda korunan haklardan biridir. Bunların yanında ilgili AYM kararında ve kanun değişikliğinin gerekçesinde yer almayan ve adil yargılanma hakkının gü-

⁷⁵ Faruk Turhan, 'Ceza Muhakemesinde Hakim ve Mahkeme Kararlarının İlgilisine Bildirilmesi' (Aralık 2021) 27 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 888, 889.

⁷⁶ İlgili hükmün ilk hali hukuken geçerli bir mazerete dayanarak hazır bulunmayan kişilere tebliğ edileceği şeklindedir. Fakat daha sonra 5353 sayılı Kanun ile bu ibare -isabetli şekilde- madde metninden çıkarılmıştır.

⁷⁷ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Turhan (n 75).

vencelerinden biri olan hukuki dinlenilme hakkı da kararların bildirilmesi ile çok yakın bir ilişki içerisindedir. Dolayısıyla kendilerine ilişkin verilen kararların ilgili kişilere hukuka uygun şekilde bildirilmesi, diğer etkilerinin yanında, hukuki dinlenilme hakkının da güvence altına alınmasına hizmet etmektedir⁷⁸.

Kanun yoluna ilişkin ilgili kişilere yapılacak bildirim açık, anlaşılır ve tam bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir⁷⁹. Bu şu anlama gelmektedir: bilgilendirme, karara karşı başvurulacak kanun yolunun hangisi olduğunu, başvurunun hangi hâkim veya mahkemeye, ne kadar bir süre içerisinde ve nihayet ne şekilde yapılması gerektiğini açık bir şekilde içermelidir. Bildirimin içeriğindeki bu unsurların eksikliği veya karmaşıklığı bazı durumlarda kanun yoluna başvuru süresinin hiç başlamamasına neden olmakta, bazı durumlarda ise ilgililerin haklarını kullanabilmek için eski hale getirme yoluna başvurmaları gerekmektedir. Eski hale getirme yolu, muhakeme esnasında bir işlem için öngörülmüş olan bir süreyi kusursuz olarak geçiren kişinin, o işlemi yerine getirebilmesi için kendisine sağlanan ikincil bir korumadır. Eski hale getirme kurumu CMK'nın 40 ile 42. maddeleri arasında düzenlenmiştir. 40. maddenin 2. fıkrasında kanun yoluna ilişkin bildirimlerin eski hale getirme kapsamındaki etkisine ilişkin açık bir düzenleme mevcuttur. İlgili hükme göre, *“Kanun yoluna başvuru hakkı kendisine bildirilmemesi halinde de, kişi kusursuz sayılır”*. Buna göre, aleyhine kanun yoluna başvuru hakkı bulunan bir hâkim veya mahkeme kararı kendisine bildirilmeyen ilgili bu hüküm uyarınca eski hale getirmeye başvurabilecektir. Kanun yoluna başvurma hakkının ilgili kişiye bildirilmemesi deyiminin kapsamına, bu hakkın hiç bildirilmemesi yanında eksik ya da hatalı bir şekilde yapılan bildirimlerin de girdiği kabul edilmektedir⁸⁰. Bu şekilde gerçekleştirilmeyen veya eksik ya da yanlış bildirimler ilgili kişi açısından eski hale getirme nedeni oluşturacaktır⁸¹. Ancak bunun kabulü için yapılmayan veya yanlış veya eksik yapılan bildirim hak kaybına neden olduğunun belirlenmesi gerekmektedir⁸².

⁷⁸ Turhan (n 75) 900.

⁷⁹ Turhan (n 75) 906.

⁸⁰ Faruk Turhan, 'Ceza Muhakemesinde Sürelerin Kusur Olmaksızın Geçirilmesinde Eski Hale Getirme' in Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer, Faruk Turhan (eds), Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan, (Seçkin 2018) 1243; bunun yanında, mahkemenin bildiriminde kanun yoluna başvuru süresinin başlangıcına ilişkin bir hata olması durumunda, belirtilen süreye uygun olarak gerçekleştirilen başvurunun süresi içerisinde yapıldığı kabul edilmelidir, Kazım Furkan Ağkuş ve Oğuz Bandır, 'Ceza Muhakemesinde Temyiz Kanun Yolu ve Getirdiği Tartışmalar' (2022) 162 TBB Dergisi 105, 120.

⁸¹ Ancak bazı Yargıtay kararlarında kanun yoluna ilişkin bildirimde sürenin var olmaması veya yanlışlığı olması halinde sürenin işlemeye başlamayacağı, sürenin ancak bu hususun açıklanması

Bildirim kimlere yapıldığı takdirde sonuç doğuracağı bir başka ifadeyle bildirim ilgisinin kim olduğunun tespiti de oldukça önemlidir. Bu anlamda özellikle avukatla kendisini temsil ettiren muhakeme süjelerinin durumunun açıklanması gerekmektedir. CMK m. 35'te kararın ilgili tarafa bildirilmesinden bahsedilmektedir. Öncelikle ceza muhakemesinde niteliği itibarıyla taraflardan değil süjelerden bahsedilebildiği; başka bir deyişle bir taraf muhakemesi söz konusu olmadığı için bu belirlemenin sorunlu olduğu ve bu ifadenin ilgili kişi olarak anlaşılması gerektiği doktrinde belirtilmiştir⁸³. Nitekim kaynak Al CMK'da da ilgili kişiye bildirimden bahsedilmektedir⁸⁴. İlgili kişi öncelikle şüpheli veya sanıktır. Bunun yanında karardan etkilenen mağdur, suçtan zarar gören, şikayetçi veya katılan da bu kapsamdadır⁸⁵. Ayrıca şüpheli veya sanığın müdafisi ile vekil de ilgili kişilerdir⁸⁶.

şekilde ilgililere bildirilmesinden itibaren başlayacağı da belirtilmektedir, "(...) sürenin bildirilmemesi veya yanlış bildirilmesi hâlinde bunun ilgili taraf açısından bir yanlışlığı oluşturarak bir hakkın kullanılmasını engellemesi durumunda ise açıklamalı davetiye ile bu hususun tebliğinden sonra süreler işlemeye başlayacak, böylece olası hak kayıpları önlenecektir" Yargıtay CGK 8-217/817 20.12.2022; Aynı yönde, Yargıtay CGK 12-114/679 02.11.2022.

⁸² Turhan (n 80) 1241.

⁸³ Turhan (n 75) 903.

⁸⁴ Al CMK § 35: "Entscheidungen, die in Anwesenheit der davon **betreffenen Person** ergehen, werden ihr durch Verkündung bekanntgemacht".

⁸⁵ Turhan (n 75) 904.

⁸⁶ Yargıtay, önceki tarihli kararlarında Tebligat Kanunu m. 11'i dayanak göstererek müdafiyeye tebliğ edilen kararın ayrıca sanığa tebliğ edilmesine gerek olmadığına ilişkin içtihadını 2023 yılında değiştirmiş ve ceza muhakemesinde müdafisi ile şüpheli veya sanık arasındaki ilişkinin temsil ilişkisinden ziyade kamu hukuku kurallarına göre işleyiş usulleri belirlenen bağımsız bir görev ilişkisi olduğunu ifade ederek, sanığın ve müdafinin yokluğunda verilen kararların müdafinin yanında sanığa da tebliğ edilmesi gerektiğini kabul etmiştir. "(...) 7201 Sayılı Kanun'un "Vekile ve kanuni mümessile tebligat" başlıklı 11. maddesinin birinci fıkrası; "Vekil vasıtasıyla takip edilen işlerde tebligat vekile yapılır. Vekil birden çok ise bunlardan birine tebligat yapılması yeterlidir. Eğer tebligat birden çok vekile yapılmış ise bunlardan ilkinde yapılan tebliğ tarihi asıl tebliğ tarihi sayılır. Ancak Ceza Muhakemeleri Kanununun, kararların sanıklara tebliğ edilmelerine ilişkin hükümleri saklıdır." şeklinde düzenlenmiş olup madde gerekçesinde de; ceza yargılama sürecinde duruşmanın vekil için değil sanık için yapıldığı, yargılamanın akıbetinin de sanığın özgürlüğü veya mali durumu ile kısacası şahsı ile ilgili bulunduğu, bu itibarla ceza davalarında kararların sanıklara tebliğ edilmesine gerek görmemenin ve müdafiyeye yapılan tebliği geçerli saymanın adalet ilkeleriyle bağdaştırılmayacak bir durum olduğu ifade edilmiştir. CMK'nın "Kararların açıklanması ve tebliği" başlıklı 35. maddesinin ikinci fıkrasında; koruma tedbirlerine ilişkin olanlar hariç, aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararlarının hazır bulunamayan ilgisine tebliğ olunacağı hususu açıkça belirtilerek, müdafinin yanı sıra sanığa da tebligat yapılmasının yolu açılmıştır.

Öte yandan müdafisi, vekilden farklı olarak şüphelinin/sanığın temsilcisi değil, ondan bağımsız ayrı bir ceza muhakemesi organı/öznesidir. Ceza muhakemesinde müdafisi savunduğu kişiyi temsil etmemekte, kamusal bir yargılama makamı olarak kişinin savunmasına destek sağla-

Değişiklik öncesi durumda istinaf ve temyiz kanun yollarına ilişkin süreler hükmün doğrudan bildirilmesi başka bir ifadeyle tefhimiyle başlıyordu. Kural olarak kararın ilgili kişinin kendisinin seçtiği müdafii veya vekile tefhim edilmesi sürenin başlaması için yeterliydi. Bunun yanında kendisine zorunlu müdafii atanacağı bildirilen sanık da buna itiraz etmediği sürece, zorunlu müdafiiye yapılan tefhim sürelerin başlaması için yeterli kabul edilmekteydi⁸⁷. Ancak somut olayda süre eğer müdafinin ağır kusuru dolayısıyla kaçırıldıysa, bu durumda külfetin sanığa yüklenemeyeceği kabul edilmektedir⁸⁸. Fakat bu durumda sanığın da ayrıca kusurunun bulunmaması gerekmektedir. Kanun yollarına ilişkin sürelerde yapılan değişik değerlendirildiğinde, kural olarak yanlış veya eksik bildirimler ile ilgili kişilere yapılmayan bildirimler gibi bu husustaki sorunları çözecek bir değişikliğin söz konusu olduğunu söylemek zordur. Zira tebliğ ile gerçekleştirilen bildirimlerde de eksikliklerin veya yanlışlıkların olması ihtimal dahilindedir. Sürenin tefhimden değil de tebliğden itibaren başlaması da bu husustaki sorunları çözecek nitelikte bir değişiklik değildir. Ancak değişiklik öncesi durumda

maktadır. Buna göre şüpheli/sanık ile müdafii ilişkisinin temsil kavramıyla açıklanması olanaklı değildir. Buradaki ilişki temsil ilişkisi olmayıp işleyiş kamu hukuku kurallarıyla düzenlenmiş bağımsız bir görev ilişkisidir. Şüpheli/sanık ... müdafii birlikte ancak birbirinden bağımsız olarak savunma makamını işgal eden iki süjedir. Dolayısıyla savunmaya ilişkin tüm kararlar iki süjeyi de ilgilendireceğinden, ilgili sıfatıyla hem müdafie hem de şüpheli/sanığa tebligat yapılmalıdır.

Yukarıda yapılan değerlendirme ve tespitler doğrultusunda; ceza yargılamasında adil yargılanma hakkının bir parçası olarak etkin başvuru yolu, AİHS'nin 13. maddesi, CMK'nın 34. maddesinin ikinci fıkrası, 7201 Sayılı Kanun'un 11. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi, CMK'nın 35. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemeler ve müdafii ile vekil arasındaki farklılıklar ile itiraza konu olayda olduğu gibi; kural olarak müdafii ile takip edilen işlerde kanun yollarına başvuruda bulunmak müdafinin görevi kapsamında olduğu tartışmasız ise de; sadece müdafie tebliğ veya tefhim edilen hükümlere karşı süresi içinde temyiz kanun yoluna başvurmaması nedeniyle oluşan hukuki sonuçlardan, kendisine yapılan tebligata kadar hakkındaki mahkûmiyet hükümlerinden haberdar olmayan sanığın CMK. 40/2 maddesi gereğince kusursuz sayılacağı, müdafinin süresi içinde temyiz yoluna başvurmaması nedeniyle hak kaybına uğraması, hak arama hürriyeti ve adil yargılanma ilkesi çerçevesinde etkin bir şekilde temyiz kanun yoluna başvurma hakkı ile bağdaşmayacağı da dikkate alındığında; Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 19. Ceza Dairesince verilen 27.12.2021 tarihli ve 244-1662 Sayılı istinaf başvurusunun esastan reddi kararının, kamu davasının asli bir süjesi ve tarafı, diğer bir anlatımla cezanın sorumlusu olan sanığa, ayrıca tebliğ edilmesi gerektiğinin ve buna bağlı olarak da başka bir suçtan cezaevinde bulunan sanığa dosyada mevcut 07.03.2022 tarihli müddetnamenin 09.03.2022 tarihinde tebliğ edilmesi üzerine inceleme konusu mahkûmiyet hükmünden haberdar olan sanığın 10.03.2022 tarihli temyiz isteminin süresinde olduğunun kabulü gerekmektedir." Yargıtay CGK 11-49/277 17.05.2023.

⁸⁷ Turhan (n 80) 1237.

⁸⁸ Turhan (n 80) 1239.

olduğu gibi sonrasında da eski hale getirme gibi koruma yöntemleriyle ilgili kişilerin haklarının korunması sağlanmaya çalışılacaktır. AI CMK § 145a'da müdafî ve şüpheli/sanığa tebliğ ile ilgili özel bir düzenleme mevcuttur. İlgili hükme göre hem dosyaya vekalet sunmuş olan seçilmiş müdafî hem de atanmış müdafî şüpheli/sanık adına tebligat ve diğer bildirimleri kabul etme yetkisine sahiptir (AI CMK § 145a/1). Eğer tebliğ müdafîye yapılırsa, bu husus derhal şüpheli/sanığa bildirilir ve tebliğ edilen kararın bir örneği kendisine verilir; tebliğin şüpheli/sanığa yapılması durumunda ise dosyaya bir vekalet sunulmamış olsa dahi bu husus derhal müdafîye bildirilir ve kararın bir örneği kendisine verilir (AI CMK § 145a/3). Şüpheli/sanığa gönderilen celpname ise ancak müdafinin vekaletnamede bu hususa ilişkin özel bir yetkisinin olduğunun belirtilmesi halinde müdafîye tebliğ edilebilir (AI CMK § 145a/2). İlgili hükme göre, müdafîye tebliğ olunan kararın mutlaka şüpheli/sanığa tebliğ edilmesi gerekmekte; ancak tebligattan ve karardan haberdar olmasının sağlanması gerekmektedir.

Mahkemeye erişim hakkı yukarıda açıklandığı üzere, mutlak olmayan ve demokratik bir toplum düzeni içerisinde, ölçülülük ve gereklilik gibi kriterlere uygun şekilde sınırlandırılabilen bir haktır. Bu meşru sınırlamalardan biri -kural olarak- önceden belirli olan ve kişilere bildirilen başvuru süreleridir. Muhakeme hukukunda süreler, düzeni ve denetimi sağlamak gibi fonksiyonlara hizmet etmeleri nedeniyle önemli bir görev ifa ederler. Mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde yapılan AYM denetiminde dikkat çekici olan nokta şudur: AYM, denetimini gerçekleştirirken, hükmün tefhimiyle birlikte başlayan istinaf kanun yoluna başvuru süresine ilişkin kanun maddesini kanunun sistematığı temelinde değil; uygulamada yer alan problemler aracılığıyla incelemiştir. Nitekim kararda geçen, *"Bu itibarla hükmün gerekçesiyle birlikte açıklanmadığı sadece hüküm sonucunun tefhim edildiği durumlarda, istinaf kanun yoluna başvuru süresini hükmün açıklanmasından itibaren başlatan ve kanun yoluna başvuracak tarafa öncelikle süre tutum dilekçesi, gerekçeli kararın tebliğinden sonra ise istinaf nedenlerini bildirir ikinci bir dilekçe sunma zorunluluğu öngören kuralın ulaşılmak istenen amaç bakımından zorunlu olmadığı, mahkemeye erişim hakkına gerekli olmayan bir sınırlama getirdiği anlaşılmaktadır"* ifadesi bunu kanıtlar niteliktedir. Zira CMK'da hükmün tefhiminin hüküm fıkrasının ve bunun dayandığı gerekçelerin ana hatlarıyla anlatılması oluşturur. Dolayısıyla aslında CMK'nın öngördüğü ceza muhakemesi hukuku sisteminde, hiçbir gerekçeye yer verilmeyen, yalnızca bir hüküm fıkrasının okunması söz konusu değildir. Ancak uygulamada, ne yazık ki durumun ekseriyetle böyle olduğu bir gerçektir. Bu durum ise ilgililer açısından gerekçeye henüz erişmeden kanun yoluna başvurmak zorunda olması dolayısıyla kişilerin

tereddüt içerisinde bırakılması ve henüz gerekçesini dahi öğrenmediği bir karara karşı bir nevi “ne olur ne olmaz” düşüncesiyle kanun yoluna başvuru yapmak durumunda kalması anlamına gelebilecektir. Dolayısıyla burada kanundan kaynaklanan bir problemde çok kanunun eksiksiz bir şekilde uygulanmamasından kaynaklanan bir sorun mevcuttur. Al CMK § 268/2’de de hükmün tefhiminin hüküm fıkrasının okunması ve hükmün gerekçesinin açıklanması yoluyla gerçekleştirileceği düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, hükmün gerekçesinin açıklanması, okunması veya ana hatlarıyla sözlü olarak bildirilmesi yoluyla gerçekleştirilir. Bu maddede belirtilen gerekçeden kastedilen, kararın dayandığı ana nedenlerin temel olarak içeriklerinin açıklanmasıdır; hükmün tefhimi esnasında uzun ve gerekçeli kararın hazırlanması, bu madde kapsamında belirtilmek istenen durum değildir. Bu hükümlerle, hükmün tefhiminin, kararla ilgili hususlara ilişkin ön bilgilendirme işlevinin görülmesi ile muhakeme süreçlerinin dosya kapsamında kanun yollarına başvurup başvurmayacaklarına ya da kanun yollarına başvurudan feragat edip etmeyeceklerine karar verebilecekleri bir bilgi seviyesine getirilmeleri amaçlanmaktadır. Bunun yanında hükmün tefhimiyle birlikte açıklanacak olan gerekçenin ana hatlarının belirlenmesinde, aleniyet ilkesi çerçevesinde güvence altında alınan ve kararın yazılı gerekçelerine hiçbir zaman erişemeyecek olan kamuoyunun bilgi ihtiyacı da dikkate alınmalıdır. Duruşma devresi ne kadar çekişmeli geçmişse, başka bir deyişle dosyanın içeriği ne kadar karmaşıkça, mahkemenin hükmün tefhimiyle birlikte gerekçenin ana hatlarını sunmak için o kadar fazla çaba harcaması gerekmektedir⁸⁹.

Her iki hak açısından da ihlal söz konusu olup olmadığına ilişkin denetim yapılırken AYM’nin iptal kararının karşı oyunda ifade edildiği gibi “*Bir normun anayasal denetiminde gözetilmesi gereken husus seçenekler arasında en ideal olanın belirlenmesi değil, mevcut düzenlemenin anayasaya uygun olup olmadığıdır*”. Kaldı ki hükmün gerekçesiyle birlikte tebliğinden itibaren sürenin başlamasının da seçenekler arasından en ideali olup olmadığı hususu tartışmaya açıktır. Zira yukarıda belirtildiği gibi hukukumuzda gerekçelerin yazılıp dosyasına koyulması ile ilgili net bir uygulama bulunmamaktadır. CMK m. 232/3’te yer alan 15 günlük düzenleyici süre ise, yargıdaki iş yükü ve bazı dosyaların özellikle karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğundan oldukça kısa ve dolayısıyla gerçek dışı olmaktadır ve bu süreye de çoğunlukla uyulmamaktadır. Dolayısıyla yeni getirilen başvuru sürelerinin zaten hali hazırda makul süreleri aşan yargılamaların daha da uzun sürmesine hizmet etme potansiyeline sahip olduğu söylenmelidir.

⁸⁹ BeckOK-StPO/Peglau, 53. Ed. 1.10.2024, StPO § 268 Rn. 9.

Mahkeme kararlarının gerekçelerine vakıf olmadan kanun yollarına başvuru yapmak durumunda kalma veya gerekçeler öğrenilemediği için kanun yoluna başvuruda bulunamamanın gerekçeli karar hakkı bakımından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Yukarıda anlatıldığı gibi gerekçeli karar hakkını ihlal eden hallerden biri bu durumdur. AİHM'in Hadjianastassiou/Yunanistan kararı bu hususa örnek olarak gösterilebilir. İlgili kararda, başvuru, temyiz yoluna başvurmak için kararın kendisine açıklanmasından itibaren 5 gün içerisinde başvurusu gerektiğinden, kendisi hakkında verilmiş olan mahkûmiyet kararının gerekçesine ulaşmadan temyiz başvurusunda bulunmuştur. Temyiz mahkemesi de başvuru istemini, temyiz başvurusunun belirsiz nedenlere dayandığını belirterek reddetmiştir. AİHM bu başvuruda gerekçesi kendisine iletilmeyen mahkûmiyet kararına karşı temyiz başvurusunda bulunmak zorunda kalan ilgilinin yalnızca duruşmada duyduklarıyla bu başvuruyu gerçekleştirmek durumunda kaldığını ve dolayısıyla gerekçeli bir başvuruda bulunmadığını belirterek, bu durumun gerekçeli karar hakkına aykırı olduğu ve bu dolayısıyla adil yargılanma hakkını ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır⁹⁰. AİHM Melin/Fransa kararında ise nispeten bundan farklı bir değerlendirmede bulunmuştur. İlgili karara konu olan olayda başvuru istinaf mahkemesinin ilk derece mahkemesince hakkında verilen mahkûmiyet kararını onaması üzerine kararın gerekçesini içeren bir örneğini kendisine verilmesini talep ederek temyiz yoluna başvurmuştur ve gerekçeye tam vakıf olmadığından, kararın onaylı nüshasını aldıktan sonra ilgili başka herhangi bir gerekçe ileri sürme hakkını saklı tuttuğunu ileri sürmüştür. Temyiz dosyası 14 Şubat 1986 tarihinde Yargıtay'a ulaşmıştır. Üç buçuk ay sonra, 27 Mayıs'ta ilgili Ceza Dairesi, hiçbir gerekçe ileri sürülmediği ve itiraz edilen kararda herhangi bir usul hatası bulunmadığı için temyiz başvurusunu reddetmiştir. Bu karar başvurucuya 18 Haziran'da tebliğ edilmiştir. 23 Haziran'da Ceza Dairesi Başkanı'na gönderdiği mektupta başvuru, 15 Ocak 1986 tarihli karar metnine ulaşmadığı için gerekçelerini sunmadığını belirtmiş, ayrıca raportör yargıcın kendisine gerekçelerini sunma süresini bildirmediğini ileri sürmüştür. İlgili olayda AİHM mesleği avukatlık olan başvuru aradan geçen zaman boyunca talebini yinelemesi gerektiğini ve kararın kendisine ulaşabileceği tarihte ilgili bir araştırma yapabilme ve savunmasını dayandırdığı gerekçeleri ileri sürebilmek için erteleme talebinde bulunabilme imkânına sahip olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla söz konusu olayda AİHM başvuru sahibinin sahip olduğu bu haklardan biri veya birkaçına başvurmaması dolayısıyla

⁹⁰ Hadjianastassiou v. Yunanistan Başvuru no: 12945/87 (AİHM, 16 Aralık 1992), § 30 vd.

yetkililerin müdahalesiyle savlarını ileri sürmekten mahrum bırakıldığından yakınamayacağını belirterek 6. madde kapsamında bir ihlalin olmadığına karar vermiştir⁹¹. Hukuk sistemimizde, 7499 sayılı Kanun değişikliğiyle yürürlükten kaldırılanlarla birlikte gerekçelerin yazılması ve ilgililerine bildirilmesiyle ilgili birçok düzenleme bulunmaktadır.

İstinaf kanun yoluna başvuru için başvuruda bulunan Cumhuriyet savcısı dışındaki diğer süjeler açısından gerekçe gösterme zorunluluğu yoktur (CMK m. 273/4-5). Dolayısıyla kişilerin yalnızca kararın istinaf edilmesini istediklerini ortaya koymaya elverişli ifadelerini içeren dilekçenin mahkemeye verilmesi veya beyanların zabıt katibine onaylatılması halinde istinafa başvuruda bulunmuş olur. Dolayısıyla değişiklik öncesi durumda kişilerin hükmün tefhiminden itibaren başlayan süreyi kaçırmamak amacıyla istinafa başvuru iradesini ortaya koyan ve gerekçeleri içermeyen "süre tutum dilekçeleri" de şeklen niteliği itibarıyla birer tam başvurudur. Bu uygulamanın gerekçeli karar hakkı veya savunma için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olabilme hakkı bağlamında sakıncalı görülmesi mümkündür. Ancak kişilerin istinafa başvuruda bulunduğu mahkemece öğrenilmesinden itibaren 7 günlük süre içerisinde gerekçenin bu kişilere tebliğini zorunlu tutan madde hükmü (CMK m. 275/2 (Mülga)) ile bu durum bir arada değerlendirildiğinde herhangi bir hak kaybı olacağını söylemek zor olacaktır. Bunun yanında ilgili durum savunma için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı açısından da değerlendirilmelidir. Önceki düzenlemede verilen süre tutum dilekçeleri içerik yönünden yorumlandığı takdirde ise, aslında kişilerin istinaf kanun yoluna başvurup başvurmayacaklarına ilişkin bir irade beyanı niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında da muhakeme süjelerinin gerekçeli başvurularını, başka bir deyişle istinaf kanun yoluna başvurma gerekçelerini, istinaf incelemesi sonuçlanıncaya kadar her zaman yapabileceklerinden ve istinaf incelemesinde hükmün hem hukuki hem de maddi yönüne ilişkin değerlendirme yapılması⁹² söz konusu olmasından dolayı bir hakkın engellenmesi veya kullanılmasının zorlaştırılmasının söz konusu olduğu söylenemeyecektir.

Temyiz kanun yolu açısından bakıldığında ise aslında istinaf ile ilgili bahsedilenlerin birçoğunun burada da geçerli olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak önemli farklardan biri istinaf kanun yolunun aksine temyizde, başvuran kişinin

⁹¹ Melin v. Fransa Başvuru no: 12914/87 (AİHM, 22 Haziran 1993).

⁹² Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 49) 768; Şahin ve Göktürk (n 46) 609; Yenisey ve Nuhoğlu (n 46) 945.

gerekçe belirtme zorunluluğudur. Dolayısıyla istinafla ilgili yapılan değerlendirmede olduğu gibi burada da yalnızca kanun yoluna başvuru yapma iradesini ortaya koyan beyanın niteliği itibariyle tam bir başvuru olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Nitekim CMK m. 294/1 uyarınca, “*Temyiz eden, hükmün neden dolayı bozulmasını istediğini temyiz başvurusunda göstermek zorundadır*”. Ancak istinaf kanun yolunda olduğu gibi burada da kişilerin temyize başvurduğunun öğrenilmesinden itibaren gerekçenin 7 gün içerisinde tebliğ edileceğine ilişkin mülga hüküm ile birlikte düşünüldüğünde CMK sistematığında kişilerin bu anlamda hak kaybına uğrama tehlikelerine ilişkin gerekli önlemin alındığını söylemek gerekmektedir. Burada süjelerin gerekçelerini ortaya koymaları amacıyla öngörölmüş olan 7 günlük sürenin yetersiz olabileceği ileri sürülebilir. Temyiz kanun yolu sırasında kişilerin artık dosyaya olan hakimiyetleri göz önünde bulundurulduğunda, sürenin yeterli olacağı sonucuna varılabilecektir. Bunun yanında birçok hukuk sisteminde de buna benzer nitelikteki kısa sürelerin var olduğu görölmektedir. Örneğin Al CMK § 317’ye göre, (süre hükmün açıklanmasından itibaren başladığı için) istinaf sebepleri kanun yoluna başvuru süresinin bittiği tarihten itibaren 1 hafta içerisinde, eğer o esnada mahkemenin hükmü kişiye henüz tebliğ edilmemişse, hükmün tebliğinden sonra 1 hafta içinde, bildirilebilecektir.

Kaynak Alman Kanunu’nda da istinaf kanun yoluna başvuru süresinin hükmün tefhiminden itibaren başlayacağı Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’nda (Al CMK) düzenlenmiştir. İlgili kanunun şekil ve süre başlıklı 314. maddesinde bu husus düzenlenmiştir. Buna göre, istinaf başvurusu hükmün tefhiminden itibaren bir hafta içinde yapılmalıdır. Süre, duruşmada bulunan kişiler açısından tefhimle başlamakta, eğer sanık veya müdafî duruşmada bulunmuyorsa o halde hükmün tebliğinden itibaren süreler başlamaktadır. İstinaf süresinin kişinin kusuru olmaksızın kaçırılması durumunda ise, şartlarının varlığı halinde eski hale getirmeye başvurulabileceği kabul edilmektedir. Ancak istinaf başvurusunda bulunan kişinin başvurusunu gerçekten süresi dışında yapıp yapmadığını belirlemek mümkün değilse, başvurusu süresi içinde yapılmış olarak kabul edilecektir⁹³. Görüldüğü gibi Al CMK’da 7499 sayılı Kanun değişikliğinden önceki istinaf başvuru süremizle aynı şekilde bir düzenleme mevcuttur. Bunun yanında Al CMK § 275’te ise hükmün tefhiminden sonra gerekçelerin ne kadar bir süre içerisinde hazırlanacağına dair süreler öngörölmüştür. Buna göre kural olarak gerekçe, hükmün tefhiminden en geç beş hafta sonra dosyaya eklenmelidir.

⁹³ BeckOK-StPO/Eschelbach, 53. Ed. 1.10.2024, StPO § 314 Rn. 15.

Ancak maddede duruşmaların sürelerine ilişkin ölçülü bir artış süresi de belirlenmiştir. Bu beş haftalık süre, eğer duruşma üç günden fazla sürdüyse iki hafta, on günden fazla sürdüyse her on günlük duruşma süresi için ikişer hafta olmak üzere uzayabilecektir. Somut olayda mahkemenin kesin olmasa da önceden hesap edebileceği ve dolayısıyla kararın gerekçesinin zamanında dosyasına koyulması için gerekli önlemleri almasının kendisinden beklenebileceği durumların bu kapsamda değerlendirilemeyeceği ifade edilmektedir. Bunun yanında mahkemede görev yapan hakimlerin tamamının gerekçenin son teslim tarihine uyulması konusunda görevli olduğu da kabul edilmektedir. Mahkeme başkanı da gerekçenin zamanında hazırlanmasını sağlamakla yükümlüdür⁹⁴. Aynı maddenin ilk fıkrasının dördüncü cümlesinde ise öngörülen bu sürelerin aşılması durumu düzenlenmiştir. Buna göre ilgili sürelerin aşımı ancak somut olayda önceden öngörülemeyen ve önüne geçilemeyen bir durumdan kaynaklanabilir⁹⁵. Süre aşımı bu şartların varlığı halinde kabul edilebilir olsa da yine de sürenin makul olmayan bir şekilde aşımı haklı görülmemektedir⁹⁶.

Görüldüğü gibi Alman hukukunda mahkeme kararlarının gerekçelerinin yazılmasına ilişkin ayrıntılı bir düzenleme mevcuttur. Türk hukukunda da buna benzer bir düzenleme CMK m. 232/3'te mevcuttur. Bu hükme göre, eğer hükmün ve eğer mevcutsa karşı oyun gerekçesi hüküm duruşmasında tutanağa geçirilmediyse, hükmün açıklanmasından itibaren 15 gün içerisinde yazılıp dosyasına koyulur. Ancak hukukumuzda Alman hukukunda olduğu gibi duruşmanın süresine dolayısıyla dosyanın karmaşıklığına göre ölçülü bir süre getirilmesi yerine tek bir süre öngörülmüştür. Bu süre ise niteliği itibarıyla düzenleyici bir süredir. Dolayısıyla bu süreye uymamanın bir yaptırımı yoktur⁹⁷. Uygulamada da ekseriyetle bu sürenin aşıldığı görülmektedir.

Hem AYM'nin gerekçesi hem de yukarıda anlatılan gerekçeler göstermektedir ki yapılan değişiklikler CMK sistematığında yer alan ve doğası gereği hak ihlaline neden olan maddelerin değiştirilmesi değil, aslında düzenlenmiş olan ancak sistemin işleyişi esnasında bazı eksiklikler dolayısıyla uyulmayan sürelerin telafisini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Örneğin yukarıda bahsedilen gerekçelerin yazılması için öngörülmüş olan 15 günlük süre ile kişilerin kanun

⁹⁴ MüKoStPO/Valerius, 2. Aufl. 2024, StPO § 275 Rn. 17.

⁹⁵ MüKoStPO/Valerius, 2. Aufl. 2024, StPO § 275 Rn. 17.

⁹⁶ MüKoStPO/Valerius, 2. Aufl. 2024, StPO § 275 Rn. 18.

⁹⁷ İçer (n 43) 209.

yoluna başvurulduğunun kararı veren mahkemece öğrenilmesi üzerine gerekçenin kanun yoluna başvuru yapanlara tebliğ edilmesi için düzenlenmiş olan 7 günlük süreye uygulamada ekseriyetle uyulmadığı gözlemlenmektedir. Bu süreler nitelikleri itibariyle düzenleyici süreler olduğundan uyulmamasının herhangi bir yaptırımını da bulunmamaktadır. Aslında uygulamada olan bir ihlalin kanun değişikliği yoluyla giderilmesi de uygun bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Ancak bunun için öncelikle sahada alınması gereken önlemlerin alınması; bunların yetmediği durumlarda kanuni düzenlemede bir değişikliğe gidilmesi daha yerinde olacaktır. Zira getirilen yeni sistem için de gerekçeli kararların kişilere ne zaman ulaştırılacağına dair daha gerçekçi bir düzenleme mevcut değildir. CMK m. 232/3'te herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Dolayısıyla zaten daha öncesinde de ekseriyetle uyulmayan bu süreye, bu yeni sistemde de muhtemelen uyulmayacak ancak kişilerin hakkı zaten gerekçeli kararın tebliğinden itibaren başladığı için bu durum bir hak ihlali olarak görülmemeyecektir. Ancak muhakemenin tek bir ilkesi olmadığı gibi muhakeme süjelerinin tek hakkı da yoktur. Gerekçenin duruşma devresinin bitmesinden itibaren çok uzun bir süre sonra yazılması da aslında kesintisizlik ilkesine zarar verebileceği gibi kişilerin makul sürede yargılanma haklarını da ihlal edebilecektir. Örneğin, kararın gerekçesi hükmün tefhiminden bir yıl sonra yazılıp dosyaya eklenirse, o halde artık bu kararın duruşmaya dayandığı varsayılmayacaktır⁹⁸. Bunun yanında 1 yıl gibi uzun süreler, yargının belirliliği ve kesinliği gibi ilkelere aykırılık teşkil edebilecektir. Örneğin, suçun mağduru açısından bakıldığında, kişinin, mahkeme kararının kesinleşip kesinleşmeyeceğini, buna bağlı olarak hukuk mahkemesinde tazminat davası açması gerekip gerekmeyeceğini nispeten uzun bir süre beklemesi hukuka olan güveni temelden sarsabilecek niteliktedir. Dolayısıyla aslında değişiklik sonrası durumda ceza muhakemesi uygulamasında, mahkemenin gerekçeli kararının tebliğ edilmesine kadar belirsiz bir süre kanun yolu başvuru süresi öngören bir sistem oluşturulmuş olmaktadır⁹⁹.

Bu anlatılanlar ışığında, ceza muhakemesinde var olan esas problemin mahkeme kararlarının gerekçelerinin yazılması ve bildirilmesiyle ilgili olduğu ve

⁹⁸ MüKoStPO/Valerius, 2. Aufl. 2024, StPO § 275 Rn. 18.

⁹⁹ Kanun yolu denetiminde hem başvurulacak hükümlere ilişkin sınırlamaların hem de sürelerle ilişkin sınırlamaların getirilmesi zorunludur. Zira mahkeme kararlarının bir zaman ve derecede kesinleştirilmesi gerekmektedir. Bu sınırların mevcut olmadığı ve uzun zamana yayılmış olan bir kanun yolu denetimi hukuki güvenliği zedelediği gibi ceza adalet sistemini de işlemez hale getirir, Fatih Birtok, 'Ceza Muhakemesinde Temyiz Sebeplerinin Gösterilmesine İlişkin Zor(umlu)luk' (2022) 80 (4) İstanbul Hukuk Mecmuası 1331, 1337-1338.

bu problemin makul sürede yargılanma ve hukuki güvenlik gibi bazı ilkelerin zedelenebilmesi tehlikesi uğruna, kanun yollarına başvuru sürelerinin gerekçeli kararın tebliğinden itibaren işlemeye başlamasıyla çözülmeye çalışıldığı tespit edilmektedir. Ancak çözüm açısından odaklanılması gereken hususun bundan ziyade kararların gerekçelerinin yazılıp dosyasına koyulması için öngörülecek gerçekçi süreler olduğunu düşünmekteyiz.

Bu anlatılanların yanında 7499 sayılı Kanunla birlikte kanun yolları kapsamındaki diğer bazı süreler de değiştirilmiştir. Değişiklikte gün olarak ifade edilen sürelerin hafta veya ay şeklinde ifade edilmesinin amaçlandığı kanunun gerekçesinde belirtilmiştir. Değişikliklerde dikkati çeken husus 7 gün olarak mevcutta ifade edilen sürelerin de uzatılarak yeknesak şekilde 2 hafta olarak güncellenmiş olmasıdır. Zira 7499 sayılı Kanun'un gerekçesinde de CMK'da yer alan sürelerin HMK ile yeknesak hale getirilebilmesi için bu değişikliklerin yapıldığını, bu şekilde yeknesak hale getirilen süreler ile uygulamadaki kafa karışıklıklarının önlenmesi ve kişilerin hak arama özgürlüklerinin daha güvenceli hale getirilmesinin amaçlandığı belirtilmektedir. Bu gerekçe okunduğunda akıllarda sürelerin tamamının yeknesak hale getirilmesine gerek olup olmadığı sorusu belirlemektedir.

Öncelikle kanun değişikliğinin genel gerekçesinde ceza ve hukuk yargılamalarında yer alan farklı sürelerin muhakeme sükelerinin adalete erişimlerini zorlaştırdığı, hak arama yollarında karışıklığa sebebiyet verdiği ve bu nedenlerle de hak kayıplarına neden olduğu belirtilmiştir. Ancak CMK m. 34/2'de, ceza muhakemesinde verilen kararların tamamının metin içeriğinde bu kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolunun, başvuru süresinin, hangi merciye başvurulacağı ve nihayetinde başvuru şeklinin yer alması gerektiği düzenlenmektedir. Kararın hüküm fıkrasında hem verilen sonuç hüküm hem de uygulanan kanun maddeleri ile birlikte, kanun yoluna başvuru imkanının olup olmadığı ve eğer bu olanak mevcutsa hangi merciye ne kadar bir süre içerisinde başvurması gerektiği tereddüde yer vermeyecek bir açıklıkta yer almalıdır¹⁰⁰. Kanun yoluna ilişkin bu bilgilerin kararda yer almaması durumu bir eski hale getirme nedeni olarak kabul edilmektedir¹⁰¹. Dolayısıyla zaten ceza muhakemesi sistematığı içerisinde kanun koyucu bu süreler yeknesak olmasa dahi kişilerden kanun yolu başvurusu için bir araştırma yapmasını beklememektedir. Kişilerin hak kaybı

¹⁰⁰ Yenisey ve Nuhoğlu (n 46) 811.

¹⁰¹ Ali Tanju Sarıgül, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf* (Seçkin 2012) 58; Turhan (n 80) s. 1240-1241.

yaşamaması için yapması gereken tek şey kendileri hakkında verilen kararları okumaktır. Dolayısıyla sürelerin farklı olmasının hak arama yollarında karışıklığa sebebiyet verdiği tespitine de katılmıyoruz.

Bunun yanında değiştirilen sürelerde dikkati çeken diğer bir husus sürelerin birçoğunun 2 hafta olarak düzenlenmesidir. Örneğin daha öncesinde 7 gün olarak belirlenmiş olan Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet savcılığının Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına karşı itirazın tebliğinden itibaren ilgililerin buna cevap verebilme süresi de değişiklik öncesi 15 gün olarak belirlenmiş olan basit yargılama usulünde sanık, mağdur ve şikayetçinin beyan ve savunmaları için verilen süre de değişiklik sonrası 2 haftadır. Ceza muhakemesinde her işlem veya başvuru yolu için sürelerin titizlikle ve hukuki yolun özellikleri dikkate alınarak belirlenmesi gerekmektedir. Sürelerin yalnızca yeknesaklaştırılması amacıyla her bir işlemi aynı süreye tabi kılmak adil olmayacaktır. Bunun yanında daha öncesinde 7 gün olarak bildirilen sürelerin neden uzatılması gerektiği olduğu da kanun değişikliğinin gerekçesinde yer almamaktadır. Gerekçede yalnızca gün ile ifade edilen sürelerin yeknesak bir ifade benimsenip hafta veya ay şeklinde ifade edileceği belirtilmiştir. 7 günlük bir süre 1 hafta olarak değiştirilebilecekken uzatılarak 2 hafta yapılmasının gerekçesi açık bir şekilde belirtilmemiştir. Ancak anlaşıldığı kadarıyla sürelerin ifadelerinin değil kendilerinin tamamen yeknesaklaştırılmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu durum da yukarıda ifade edildiği üzere, her işlemin aynı süreye tabi tutulması niteliği itibarıyla uygun bir uygulama olmadığından, kanaatimizce doğru bir yaklaşım değildir. Ayrıca, öncesinde 7 gün olarak belirlenen sürelerin 2 hafta şeklinde yeknesak bir şekilde değiştirilmesi, zaten uzun süren muhakeme işlemlerinin daha da uzun sürmesine neden olma potansiyeline sahiptir. Bu durum ise makul sürede yargılanma ilkesine aykırılık teşkil edebilecektir; ki bu husus Türk ceza muhakemesinin adeta kanayan yarasıdır.

Sonuç

Kişilerin kendileri hakkında verilmiş olan kararlara karşı bir kanun yolunun tek başına var olması yetmez; aynı zamanda kanun yoluna başvurunun mümkün olması ve ilgililerin başvuru yapabilmesi için çeşitli kolaylıkların sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda muhakeme süjeleri açısından kanunda düzenlenen başvuru süreleri nitelikleri itibarıyla bir sınırlama olduğu kadar aynı zamanda bir imkândır.

AYM, 23.10.2023 tarihli kararında, istinaf kanun yoluna başvuru süresinin hükmün tefhiminden itibaren başlayacağına ilişkin hükmü, mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmuş ve iptaline karar ver-

miştir. Mahkemeye erişim hakkı, AİHS'te açıkça düzenlenmese de AİHM içtihatları tarafından AİHS m. 6'da yer alan adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilen bir haktır. AİHM içtihatlarında da hakkın mutlak olmadığı ve kanunla, hakkın özüne dokunmayacak, kullanılmasını imkânsız hale getirmeyecek ve ölçülülük ilkesine uygun şekilde sınırlandırılabilmesi ifade edilmektedir. Mahkeme'nin içtihatlarında bu sınırlamaya örnek olarak verilen husus ise, ekseriyetle, muhakeme içerisinde düzenlenen hak düşürücü sürelerdir. Bu sürelerin hukuki belirliliğe hizmet ettiği ve toplumun menfaatine yaradığı kararlarda ifade edilmektedir. Gerekçeli karar hakkı da tıpkı mahkemeye erişim hakkında olduğu gibi AİHM içtihatlarıyla adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilen bir haktır. Gerekçeli karar hakkı bakımından, AİHM kişilerin kanun yollarına başvurabilecekleri süre içerisinde, bu başvuruyu yapmak isteyip istemediklerine karar verebilecekleri kadar, en azından kararın özetine vakıf olmalarının yeterli olduğunu ancak muhakemenin devamında kararın gerekçesinin tamamıyla kişilere bildirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

AYM'nin ilgili hüküm açısından verdiği kararda dikkat çeken husus, kanun maddelerinin bir bütün olarak Anayasa'ya aykırılığının denetlenmesinden ziyade, süre tutum dilekçesi verilmesi uygulamasının eleştirilmesine yer verilmesidir. Ceza muhakemesinde mutlaka ideal olan kişilerin haklarındaki kararın gerekçesini derhal ve ayrıntılı bir şekilde öğrenmeleri ve buna göre işlemlerini devam ettirmeleridir. Ancak bu her zaman mümkün olmayacak bir idealdir. Dolayısıyla yapılması gereken, mümkün olan en iyinin oluşturulmasına yönelik değişiklikler gerçekleştirmektedir. Ancak kanımızca hükmün tefhimiyle değil, gerekçesinin tebliğiyle başlayan kanun yollarına başvuru süresi, buna hizmet edebilecek bir değişiklik olmayacaktır.

Gerekçenin tebliğ edilmesinin değerlendirme başlığı altında bahsedilen gerekçeler bakımından olumlu etkisi olacak olmakla birlikte, değişiklik sonrası sürenin gerekçeli kararın tebliğinden itibaren başlayacak olması kanımızca kişileri bir tereddüt durumundan bir başkasına sürüklemeye potansiyeline sahiptir. Zira özellikle sanık sayısının fazla olduğu, daha ayrıntılı dosyalarda gerekçeli kararların yazılması belki de ayları bulabilecektir. Dolayısıyla düzenleme muhakeme sülhelerinin kanun yoluna başvuru esnasında kararın gerekçesine tamamen vakıf olması ve dolayısıyla sürece en başından daha etkili katılmasını sağlamakla birlikte hali hazırda makul süreleri aşan yargılamaların sürelerinin daha da uzamasına hizmet edebilecek gibi görülmektedir. Zira mevcut düzenlemede hükmün gerekçesiyle birlikte açıklanmadığı durumlarda, hükmü tefhim yoluyla öğrenip mahkemeye süre tutum dilekçesi sunan taraflara hükmün gerekçesi

yedi gün içinde tebliğ edileceğine ilişkin 275. maddenin 2. fıkrası ile hükmün temyiz eden Cumhuriyet savcısına veya ilgililere gerekçesiyle birlikte açıklanmadığı takdirde, hükmün temyiz edildiğinin bölge adliye mahkemesince öğrenilmesinden itibaren gerekçenin, yedi gün içinde tebliğ edileceğine dair 293. maddesinin 2. fıkrası 8. Yargı paketinin 21. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Aslında bu iki düzenleme de m. 232'deki gibi düzenleyici süreler içeriyor olmalarına karşın, süre tutum dilekçesiyle birlikte kanun yoluna başvuru yapan kişinin başvuru bir nevi kararın gerekçesinin yazılması noktasında bir görev hatırlatması oluşturabilmektedir. Dolayısıyla gerekçenin öğrenilmesinden itibaren sürenin başlaması olumlu bir değişiklik olmakla birlikte süreleri daha da uzatmakta ve yargılamaların makul sürede tamamlanmasını tehlikeye atmaktadır.

Sürelere ilişkin bu düzenlemelerin tamamı 1 Haziran 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sürelere ilişkin yapılan değişiklikler de bu tarihte veya sonrasında verilen kararlar hakkında uygulanacak; daha öncesinde verilen kararlar açısından ise değişiklik öncesi düzenlemenin uygulanmasına devam edilecektir.

Kaynakça

- Ağkuş K F ve Bandır O, 'Ceza Muhakemesinde Temyiz Kanun Yolu ve Getirdiği Tartışmalar' (2022) 162 TBB Dergisi 105-154
- Ambos K, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılama Hakları -Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m. 6-' (Yener Ünver çev.) in Kayıhan İçel Yener Ünver (eds), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004)
- Birtek F, 'Ceza Muhakemesinde Temyiz Sebeplerinin Gösterilmesine İlişkin Zor(unlu)luk' (2022) 80 (4) İstanbul Hukuk Mecmuası 1331-1372
- Beck'scher Online Kommentar StPO mit RiStBV und MiStra (BeckOK-StPO), Edition: 53 Hrg: Jürgen Peter Graf, Stand: 1.10.2024, https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOKStPO_53%2Fcont%2FBECKOKSTPO%2ehtm
- Bekri M N, 'Gerekçeli Karar Hakkı' (Mayıs 2014) (3) Ankara Barosu Dergisi 203-228
- Çayan G, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı' (Ekim 2016) 7 (28) TAAD 235-272
- Çetinkaya R, 'AİHM ve AYM Kararlarında Gerekçeli Karar Hakkı' (Ocak 2024) 15 (57) TAAD 323-360
- Doğan İ ve Demirdağ M B, 'Adil Yargılanma Hakkı' in İlyas Doğan (ed), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku* (Astana 2019)
- Ekinci A, 'Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı' (2014) XVIII (3-4) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 821-848
- Evik V S, 'Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı' in Kayıhan İçel Yener Ünver (eds), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004)
- Genç M İ, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Asgari Sanık Hakları' (Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi 2019)
- Gökçen A, Balcı M, Alşahin M ve Çakır K, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (5. Baskı, Adalet 2021)
- Gölcüklü F, 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde "Adil Yargılama"' (1994) 49 (01) Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 199-234
- Grabenwarter C, 'Yargılama Güvenceleri- Adil Yargılanma Hakkı (İHAS Md. 6)' (Osman Can çev) in Kayıhan İçel Yener Ünver (eds), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004)
- İçer Z, *Ceza Muhakemesinde Gerekçeli Karar Hakkınının Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yoluyla Korunması* (1. Baskı, Seçkin 2023)
- İnceoğlu S, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler* (2. Baskı, Beta 2005)
- , 'Adil Yargılanma Hakkı' in Sibel İnceoğlu (ed) *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa- Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* (Avrupa Konseyi 2013)

- Ladewig H M, 'Adil Yargılanma Hakkı-I' (Özlem Yenerer Çakmut çev) in Kayıhan İcel Yener Ünver, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku* (Seçkin 2004)
- Münchener Kommentar zur StPO (MüKo-StPO), Hrsg: Christoph Knauer, Hans Kudlich, Hartmut Schneider, 2. Auflage 2024, <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMuekoStPO%2Fcont%2FMuekoStPO%2Ehtm>
- Nişancı D, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Asgari Sanık Hakları* (Seçkin 2022)
- Özbek V Ö, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı, Seçkin 2023)
- Öztürk B vd., *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 17. Baskı, Seçkin 2023)
- Sarıgül A T, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf* (Seçkin 2012)
- Şahin C ve Göktürk N, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı, Seçkin 2024)
- Şahin C, 'Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olabilme Hakkı (İHAS 6/3-b)' (Haziran 2004) 8 (2) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 259-306
- Taner F G, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği* (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin 2021)
- Turhan F, 'Ceza Muhakemesinde Sürelerin Kusur Olmaksızın Geçirilmesinde Eski Hale Getirme' in Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer, Faruk Turhan (eds), *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*, (Seçkin 2018)
- , 'Ceza Muhakemesinde Hakim ve Mahkeme Kararlarının İlgisine Bildirilmesi' (Aralık 2021) 27 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 888-932
- Ulaş H A, 'Yargı Kararlarının Gereçeli Olması Üzerine Bir Değerlendirme', (2021) 11 (2) Hacettepe HFD 1243-1283
- Ünver Y ve Hakeri H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (23. Baskı, Adalet 2024)
- Yenerer Çakmut Ö, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm' (2007) XI (3-4) EÜHFD, 29-61
- Yenisey F ve Nuhoğlu A, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 11. Baskı, Seçkin 2023)
- Yerdelen E, *Hükmün Gereçesi* (Adalet, 2015)

AİHM Kararları

[https://hudoc.echr.coe.int/#%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22])

Yargıtay Kararları

<https://lib.kazanci.com.tr/yargitay>